Ἀριθ. 25 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πρῶτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδ. φρ. 20—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχ. ἀπὸ 1 ἰαν. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι —Τιμὴ πρόσκ. φύλλων λ. 30.—Γραφ. τῆς Διευθύνσεως: Ὁδ. Σταδίου, 6. | 20 Ἰουνίου 1876

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΛΙΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΠΟΛΕΜΟΥ[1]

Εἷς νέος ἄγγελος, βαθμὸν ἔχων μέγαν μεταξὺ τῶν ἐπουρανίων στρατῶν, ἐστάλη κατὰ πρώτην φορὰν ἄλλοτε εἰς σπουδαίαν ἀποστολὴν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ὡς συνοδοιπόρον ἄλλον τινὰ ἄγγελον, κατώτερον μὲν κατὰ τὸν βαθμόν, πρεσβύτερον δὲ κατὰ τὴν ἡλικίαν. Πετῶντες καὶ διερχόμενοι τὸν Ὠκεανὸν, ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ περὶ τὴν Μαρτινίκαν πελάγους, ὅπου συνεκροτήθη περίφημος καὶ πεισματώδης ναυμαχία μεταξὺ τῶν στόλων τοῦ Ῥόδνευϊ καὶ τοῦ Γρὰς,[2] καὶ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς τῆς ναυμαχίας ἡμέραν, ὅτε, διὰ μέσου τοῦ νέφους τοῦ καπνοῦ, τοῦ πυρὸς τῶν πυροβόλων, τῶν καταστρωμάτων σκεπασμένων ἀπὸ διεσπαρμένα ἀνθρώπινα μέλη, πτωμάτων νεκρῶν ἢ σωμάτων ψυχομαχούντων, πλοίων βυθιζομένων, καιομένων ἢ τινασσομένων εἰς τὸν ἀέρα, ὅλης, ἐν ἑνὶ λόγῳ, τῆς φρικώδους καὶ καταστρεπτικῆς ταύτης σκηνῆς, τὰ ἐπίλοιπα τῶν πληρωμάτων ἐξηκολούθουν μανιωδῶς ἀλληλομαχοῦντα καὶ σφαζόμενα.

— Ἀνόητε, εἶπεν ὁ οὐράνιος ἀξιωματικὸς πρὸς τὸν οὐράνιον στρατιώτην μετὰ πολλῆς ὀργῆς· ἀνόητε, δὲν ἠξεύρεις τί κάμνεις. Ἐπιφορτίζεσαι νὰ μὲ φέρῃς εἰς τὴν γῆν, καὶ μὲ φέρεις εἰς τὸν ᾅδην.

— Ὄχι, εἶπεν ὁ ὁδηγὸς, ὄχι, δὲν ἠπατήθην. Εἴμεθα πραγματικῶς εἰς τὴν γῆν, καὶ αὐτοὶ τοὺς ὁποίους βλέπεις εἶναι ἄνθρωποι. Οἱ δαίμονες δὲν φέρονται ποτὲ πρὸς ἀλλήλους τόσον βαρβάρως καὶ ἀπανθρώπως· ἔχουν καὶ κρίσιν περισσοτέραν, καὶ περισσότερον—καθὼς οἱ ἄνθρωποι λέγουν—ἀνθρωπισμόν.

ΠΕΡΙ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ[3]

Ὑποθέσατε τὴν χώραν Χ, ἔχουσαν τρία βιομηχανικὰ κατασκήματα, δηλαδὴ ῥούχων, μεταξωτῶν καὶ σιδηρικῶν· καὶ προμηθευομένην καὶ ἀπὸ τρεῖς ἄλλας χώρας, Α, Β καὶ Γ, ἀλλὰ θέλουσαν ν' αὐξήσῃ τὴν πώλησιν καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴν τιμὴν τῶν ῥούχων, χάριν τοῦ πρώτου ἐκ τῶν τριῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων.

Κατὰ συνέπειαν, ἀπαγορεύεται ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ῥούχων ἐκ τῆς χώρας Α.

Ἡ χώρα Α, πρὸς ἀντίποινον, ἀπαγορεύει τὰ μεταξωτὰ τῆς χώρας Χ.

Ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι οἱ κατασκευασταὶ τῶν μεταξωτῶν παραπονοῦνται διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς των.

Ἐν τούτοις, ἡ χώρα Χ, διὰ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ, ἀπαγορεύει τὰ μεταξωτὰ τῆς χώρας Β.

Ἡ χώρα Β, εἰς ἀντίποινον, ἀπαγορεύει τὰ σιδηρικὰ τῆς χώρας Χ.

Ἕπεται ἐξ ὅλων τούτων, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἐργοστασιάρχαι παραπονοῦνται διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐμπορίας των.

Τότε, ἡ χώρα Χ ἀπαγορεύει τὰ σιδηρικὰ τῆς χώρας Γ.

Καὶ, πάντοτε ὡς ἀντίποινον, ἡ χώρα Γ ἀπαγορεύει τὰ ῥοῦχα τῆς χώρας Χ.

Ἐρωτῶμεν, ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀπαγορεύσεων τούτων;

Ἀπόκρισις. Ἑκάστη τῶν τεσσάρων χωρῶν ὑπέστη ἐλάττωσιν εἰς τὸ σύνολον τῶν ἀπολαύσεων καὶ εὐκολιῶν τοῦ βίου.

Σ.

ΠΩΣ ΤΡΕΦΟΜΕΘΑ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 370.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

Συστατικὰ τοῦ αἵματος.

Πρὶν τελειώσωμεν τὴν ἱστορίαν μας, πρέπει βεβαίως νὰ ἀποχαιρετίσωμεν τὸν ἄξιον ἐκεῖνον καὶ δραστήριον ἐπιστάτην τοῦ σώματός μας, ὅστις τόσον καλὰ μᾶς ὑπηρετεῖ. Ὁ ἐπιστάτης αὐτὸς,—δὲν τὸν ἐλησμόνησες βέβαια—, εἶνε τὸ αἷμα, καὶ περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν συντόμῳ σήμερον.

Θὰ σοῦ εἴπω καὶ πάλιν ἀριθμοὺς, μολονότι γνωρίζω, ὅτι τὰ μικρὰ κοράσια δὲν ἀγαποῦν

1. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς 7 Ἰουνίου 1782, πρὸς τὸν δόκτωρα Πρεϊστλευϊ.

2. Ἡ ναυμαχία αὕτη ἐγένετο τὴν 12 Ἀπριλίου 1782. Ὁ γαλλικὸς στόλος, κυβερνώμενος ὑπὸ τοῦ κόμητος Γρὰς, κατεναυμαχήθη ὑπὸ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου Γεωργίου Ῥόδνευϊ.

3. Φαίνεται ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης διατριβῆς ὅτι ὁ Φραγκλῖνος ἦτον, πρὸ μιᾶς περίπου ἑκατονταετηρίδος, θιασώτης πεπεισμένος τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας.

τοὺς ἀριθμούς. Πρέπει ὅμως νὰ τοὺς συνειθίσῃς, διότι θὰ σοῦ χρειασθοῦν πολὺ, ὅταν γείνῃς οἰκοδέσποινα καὶ κρατῆς κατάστιχον.

Ἂς σοῦ εἴπω λοιπὸν ἐν πρώτοις, ὅτι χίλια δράμια αἵματος περιέχουν συνήθως 870 δράμια *ὀρροῦ* καὶ 130 δράμια *θρόμβου*, ἤτοι πηκτὸν αἷμα. Ὁ θρόμβος αὐτὸς φαίνεται περισσότερος· ἀλλὰ ἐπειδὴ περιέχει καὶ αὐτὸς ἱκανὸν ὕδωρ, τὸν ξηραίνουν πρῶτον καὶ ἔπειτα τὸν ζυγίζουν. Τὰ 870 ἐκεῖνα δράμια τοῦ ὀρροῦ περιέχουν πάλιν 790 δράμια ὕδατος, 70 δράμια λευκώματος, ἐξ ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν ἤδη, καὶ 10 δράμια διαφόρων ἁλάτων.

—Πῶς, διαφόρων ἁλάτων; θὰ φωνάξῃς βεβαίως. Ἐγὼ ἓν ἅλας γνωρίζω.

Τὸ πιστεύω· ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα, περὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶνε τώρα καιρὸς νὰ γείνῃ λόγος. Τοῦτο μόνον γνώριζε, ὅτι ἀπὸ τὰ 10 ἐκεῖνα δράμια τὸ περισσότερον μέρος εἶνε ἅλας κοινὸν, ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον γνωρίζεις. Τὰ ἄλλα ἅλατα...—μὰ τὴν ἀλήθειαν διστάζω νὰ σοῦ τὰ ὀνομάσω, διότι οὔτε θὰ τὰ ἐννοήσῃς, οὔτε θὰ τὰ ἐνθυμηθῆς. Διὰ νὰ πεισθῆς δὲ περὶ τούτου, ἄκουσον ὀλίγα ἐκ τῶν ὡραίων ὀνομάτων των: *νάτρον, φωσφορικὸν ὀξὺ, μαγνησία, χλώριον, θειϊκὸν ὀξὺ*, κ.λ.

Τὰ 130 δράμια τοῦ θρόμβου περιέχουσι 3 δράμια *ἰνικῆς*—τὴν ἐγνωρίσαμεν ἤδη—καὶ 127 δράμια σφαιρίδια.

Τὰ σφαιρίδια αὐτὰ εἶνε κάτι τι πολὺ περίεργον, καὶ εἶμαι πολὺ ηὐχαριστημένος ὅτι μᾶς ἔμειναν τελευταῖα.

Εἶσαι βεβαία, ὅτι τὸ αἷμα εἶνε κόκκινον· δὲν εἶνε ἀλήθεια; Καὶ ὅμως εἶνε τόσον ὀλίγον κόκκινον, ὅσον κόκκινον εἶνε τὸ ὕδωρ ποταμοῦ, γεμάτου μὲ κόκκινα ψάρια. Ὑπόθεσε ὅμως, ὅτι τὰ ψάρια αὐτὰ εἶνε μικρὰ, μικροσκοπικὰ, καὶ ἄπειρα· τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ θὰ σοῦ φανῇ φυσικῷ τῷ λόγῳ κόκκινον. Τοιουτοτρόπως κόκκινον φαίνεται καὶ τὸ αἷμα. Διὰ νὰ ἐννοήσῃς ὅμως, πόσον μικρὰ εἶνε αὐτὰ τὰ κόκκινα σφαιρίδια, τὰ ὁποῖα χρωματίζουσι τὸ αἷμά μας, ἀρκεῖ νὰ σοῦ εἴπω, ὅτι μία μόνη μικρὰ σταγὼν αἵματος, κρεμαμένη ἀπὸ τὴν μύτην μιᾶς βελόνης, περιέχει ἐν περίπου.. ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΝ τοιούτων σφαιριδίων.

Μὴ νομίσῃς ὅμως, ὅτι τὰ μικρὰ αὐτὰ σώματα, ἐπειδὴ ὀνομάζονται *σφαιρίδια*, ἔχουσι σφαιρικὸν τὸ σχῆμα. Ὁμοιάζουσι μᾶλλον μὲ μικροὺς κόκκους φακῆς, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει πέριξ τοῦ κεντρικοῦ πυρῆνος ἐλαστικόν τινα καὶ μαλακὸν κόκκινον γῦρον. Οἱ ἐπιστήμονες τὰ ὀνομάζουσιν *αἱμοκύτταρα*.

Ἐννοεῖς, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξητάσθησαν μὲ τὸ μικροσκόπιον· εὑρέθησαν δὲ τὸ πρῶτον πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν, ὑπὸ δύο συγχρόνως ἐπιστημόνων, τοῦ ἑνὸς Ὁλλανδοῦ καὶ τοῦ ἄλλου Ἰταλοῦ.

Τὰ αἱμοκύτταρα αὐτὰ ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ λευκώματος, διότι ἐκ τῶν 127 δραμίων αἱμοκυττάρων, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς 1000 δράμια αἵματος, τὰ 125 δράμια εἶνε λεύκωμα.

Εἶνε δὲ τὰ αἱμοκύτταρα ἡ κυρία δύναμις τοῦ αἵματος, καὶ ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ συστατικὰ τὰ ὁποῖα τρέφουσι τὸ σῶμα καὶ διατηροῦσι τὴν ζωήν. Ὅταν αὐτὰ ἐλαττοῦνται, τὸ αἷμα πτωχύνεται, καὶ ἡ δύναμις τοῦ σώματος ἐλαττοῦται. Ἐδῶ δὲ εἶνε ἡ κατάλληλος θέσις, διὰ νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὶ σημαίνει ἡ λέξις *λυμφατικὸς*, τὴν ὁποίαν πολλάκις βεβαίως θὰ ἤκουσες.

Γνωρίζεις ἤδη, διότι τὸ εἴπομεν πρὸ καιροῦ, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα τοῦ σώματός μας, τὰ ὁποῖα σκουπίζουσι τὸ ἄχρηστον αὐτοῦ ὑλικὸν, ὀνομάζονται *λυμφατικὰ* ἀγγεῖα, καὶ τοῦτο διότι τὸ ὑγρὸν μὲ τὸ ὁποῖον εἶνε γεμάτα ὀνομάζεται λατινιστὶ lympha, τουτέστιν ὕδωρ. Εἶνε δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἢ ὀρρὸς τοῦ αἵματος, ὅστις διαπερνᾷ ἀπὸ τὰ τοιχώματα τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ὅταν ἡ καρδία ὠθῇ τὸ αἷμα πρὸς αὐτὰ, καὶ μεταβαίνει εἰς τὰ ὄργανα, ὅθεν σαρώνεται ὑπὸ τῶν λυμφατικῶν ἀγγείων. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ὅσον περισσότερον ὀρρὸν ἔχει τὸ αἷμα (καὶ σχετικῶς ὀλιγώτερα αἱμοκύτταρα), τόσον περισσότερος τοιοῦτος διαπερᾷ τὰ τοιχώματα τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, καὶ τόσον περισσότερος ἑπομένως ὑπάρχει ἐντὸς τῶν λυμφατικῶν, ἅτινα γεμίζουσι τότε καὶ ἐξογκοῦνται. Οἱ ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους συμβαίνει τοῦτο, ὀνομάζονται λυμφατικοὶ, εἶνε δὲ μαλθακοὶ καὶ ἀδύνατοι, διότι εἰς τὸ αἷμά των πλεονάζει ὁ ὀρρός.

Μένει τώρα νὰ ἴδωμεν, τί πρᾶγμα εἶνε τὰ 2 ἐκεῖνα δράμια, τὰ ὁποῖα μᾶς μένουν ἀπὸ τὰ 127 δράμια τῶν αἱμοκυττάρων, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὰ 125 δράμια λευκώματος.

Τὰ δύο αὐτὰ δράμια, κυρία μου, εἶνε ἡ χρωματιστικὴ ὕλη, ἥτις βάφει τόσον εὔμορφα κόκκινον τὸ αἷμά μας. Δὲν εἶνε δὲ τίποτε ἄλλο παρὰ σίδηρος. Μὴ ἀπορῆς πόθεν προέρχεται, διότι ἡ γῆ εἶνε γεμάτη σίδηρον, καὶ τὰ φυτὰ τὸν βυζάνουσιν ἐξαίρετα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἀγρῶν.

Συμβαίνει πολλάκις ἡ θρεπτική μας μηχανὴ νὰ διαταράττεται καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιῇ ὅσον σίδηρον τῆς δίδομεν. Τὸ αἷμα τότε χάνει τὸ χρῶμά του, κιτρινίζει, καὶ ὁ ἰατρὸς προσκαλούμενος διατάττει σίδηρον. Τοῦτο τὸ γνωρίζεις βέβαια, διότι, ὅπως σήμερον διαιτῶνται καὶ ζῶσιν αἱ κυρίαι, συχνότατα συμβαίνει νὰ πάσχωσιν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Ἂν λοιπὸν συμβῇ καὶ εἰς σέ ποτε τὸ ἴδιον, μὴ ἀπορήσῃς ὅταν ὁ ἰατρὸς σοῦ διατάξῃ σίδηρον, καὶ σπεῦσε μάλιστα νὰ ὑπακούσῃς, διότι ἡ ἀσθένεια αὐτὴ

εἶνε σπουδαιοτέρα παρ' ὅσον νομίζεται, καὶ τὸ αἷμα ἐργάζεται κάκιστα, ὅταν δὲν ἦνε κόκκινον.

Ἰδοὺ, κυρία μου, ἐτελειώσαμεν τὴν ἱστορίαν μας· καὶ ἐγὼ μὲν εἶμαι κατευχαριστημένος, διότι ἐλπίζω, ὅτι κάτι τι σ' ἐδίδαξα, καὶ ὅτι ἡ διδαχή μου αὐτὴ ὄχι μόνον δὲν σὲ ἐκούρασεν, ἀλλὰ καὶ σοῦ ἐχρησίμευσε καὶ θὰ σοῦ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μέλλον πολύ.

Σὺ δὲ... εἶσαι εὐχαριστημένη; Καὶ τοῦτο τὸ ἐλπίζω, διότι οἱ γράφοντες, βλέπεις, αὐτὸ ἔχουσιν ὡς γλυκυτέραν των ἀμοιβὴν, καὶ δι' αὐτὸ τὴν φαντάζονται πάντοτε, καὶ ὅταν ἀκόμη τοὺς λείπει.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

ΛΙΒΙΓΚΣΤΩΝ

Ἐράνισμα.

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 371.

Τῷ 1858 ὁ μέγας ἡμῶν ὁδοιπόρος καὶ ἐρευνητὴς Λιβιγκστὼν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ζαμπέση παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τῶν τέκνων, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου καὶ τοῦ διδάκτορος Κίρκ. Κύριος σκοπὸς τῆς νέας ταύτης ἐκδρομῆς, δι' ἣν ὥρισεν ἓξ ἔτη, ἦτο ν' ἀνερευνήσῃ τὸν ῥοῦν τοῦ Ζαμπέση καὶ τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν ἀριστερὰν τούτου ὄχθην ποταμίων. Ἀνέβη τὸν ποταμὸν δι' ἀτμοκινήτου καὶ ἐπανεῦρεν ἐν Τετὲ τοὺς Μακολολὸς, τοὺς ἀρχαίους αὐτοῦ συνοδοιπόρους, οἵτινες μικροῦ ἐδέησε ν' ἀποθάνωσιν ὑπὸ χαρᾶς ἰδόντες τὸν Λιβιγκστῶνα. Ἠθέλησαν νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἀλλὰ τὴν διάχυσιν ταύτην τῆς χαρᾶς ἀνέστειλε φόβος ἐξ ἀλλοκότου σκέψεως προελθὼν, ὅπως μή, ὡς εἶπον, φθείρωσι τὰ καινουργῆ αὐτοῦ ἐνδύματα.

Κατὰ τὴν διάβασίν του ἐχαιρέτισεν ἐκ νέου τοὺς καταράκτας τῆς Βικτωρίας· ὅταν δ' ἐπανῆλθεν εἰς Λινιαντὴν ἔτυχε τῆς αὐτῆς οἴας καὶ πρότερον φιλόφρονος δεξιώσεως παρὰ τῷ πτωχῷ μαύρῳ μονάρχῃ, ἀσθενοῦντι τότε ὑπὸ λέπρας. Εἰσελθὼν εἰς ἕνα τῶν βραχιόνων τοῦ Ζαμπέση, τὸν Χιρὲ, παρετήρησε διαβαίνων λαοὺς πρωτοτύπων καὶ ποικίλων ἠθῶν. Πολλοὶ τῶν ἐγχωρίων ἦσαν κεκοσμημένοι μέχρι μανίας· ἔφερον δακτυλίους εἰς ὅλους τοὺς δακτύλους, κρίκους ὀρειχαλκίνους, ἢ σιδηροῦς ἢ χαλκίνους εἰς τὰς κνήμας· αἱ γυναῖκες ἔφερον ἐπὶ τοῦ ἄνω χείλους κρίκον ὀνομαζόμενον *πελελὲ*, διαμέτρου πέντε ἑκατοστῶν. Πορευόμενοι πρὸς τὴν λίμνην Νυασὰ ἐδέησε νὰ διέλθωσι χώρας, αἵτινες εἶχον ὑποστῆ τὴν σκληρότητα τῶν ἐνοικιαστῶν Πορτογάλλων, διὸ οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων ὑπολαμβάνοντες αὐτοὺς δουλεμπόρους, παρεσκευάζοντο πρὸς ἐχθρικὴν ὑποδοχήν. Ἀνὰ πᾶν βῆμα ὁ Λιβιγκστὼν ἠναγκάζετο νὰ ἔρχεται εἰς λόγους καὶ νὰ διασκεδάζῃ τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν, μεθ' ὃ οὗτοι ἐδεικνύοντο φιλόφρονες καὶ φιλόξενοι. Οἱ περιηγηταὶ εὗρον εἰς τὰς φυλὰς ταύτας διανοητικήν τινὰ ἀνάπτυξιν, καθόλου ὅμως εἰπεῖν ἀμάθειαν, δεισιδαιμονίαν καὶ κτηνώδη δουλείαν ἐπιπολάζουσαν. Οἱ λαοὶ οὗτοι πιστεύουσιν ἔτι εἰς τὴν θείαν καταγωγὴν τῶν ἀρχηγῶν των, οἵτινες ὅμως τὴν πίστιν ταύτην ἀσπλάγχνως ἐκμεταλλεύονται. Ἀρχοντίσκος τις εὐτελὴς ὑπερέχων τῶν λοιπῶν ἐπὶ ἀνοήτῳ ὑπερηφανείᾳ ἐκήρυττεν ἑαυτὸν οὐ μόνον ἀντιπρόσωπον τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ ἐνσάρκωσιν αὐτῆς· διαδεξάμενος τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐνόμισεν ὅτι ἐγένετο θεὸς, οἱ δὲ ὑπήκοοί του οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διημφισβήτησαν τὴν ἰδιότητα ταύτην. Ἔλεγε πρὸς αὐτούς: Δύνασθε νὰ λουσθῆτε ἀφόβως εἰς τὸν Χιρέ· οἱ κροκόδειλοι δὲν θὰ σᾶς βλάψωσιν· ὁ δὲ λαὸς ἐπίστευε καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει ἐρρίπτετο εἰς τὸν ποταμόν.

Ἐν τούτοις ὅλαι αἱ φυλαὶ δὲν δεικνύουσι τὴν τυφλὴν αὐτὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς· οὐχὶ σπανίως ἀκούει τις ὁμιλίας περὶ αὐτῶν ἥκιστα εὐπρεπεῖς, οἷον:

— Εἰς τί χρησιμεύουσιν οἱ ἀρχηγοί;

— Δυνάμεθα νὰ κυβερνηθῶμεν μόνοι.

— Δὲν κάμνει ἄλλο ὁ ἀρχηγός μας παρὰ νὰ τρώγῃ, ἐνῷ ἡμεῖς ἐργαζόμενοι πεινῶμεν.

Ἀλλ' αἱ ἀποδοκιμασίαι αὗται μένουσι μέχρι λόγων. Πιθανὸν εἶναι αἱ μετὰ τῶν Εὐρωπαίων σχέσεις νὰ μεταδώσωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις παρ' αὐτοῖς ὁμολογοῦμεν ὅτι θὰ ἔχῃ νόμιμον βάσιν.

Αἱ χῶραι αὗται τῆς Ἀφρικῆς καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ, ἃς ἐπεσκέφθη πρότερον ὁ Λιβιγκστὼν, ἔχουσιν ἀφθονίαν παντὸς εἴδους ζῴων. Αἱ περὶ τὰς μεγάλας λίμνας πεδιάδες εἶναι πλήρεις ὑδροβίων πτηνῶν παντὸς εἴδους, ἅτινα ἐθορυβοῦντο καὶ διεσκορπίζοντο ἔντρομα κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἀτμοπλοίου.

Ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν λίμνην Χιρὰ, οὐ μακρὰν ἀπέχουσαν τῆς λίμνης Νυασᾶ πρὸς ἀνατολὰς, σφοδρὰ τρικυμία ἐπὶ πολλὰς ὥρας διαρκέσασα ἔρριψεν αὐτοὺς εἰς προφανῆ κίνδυνον, ἐξ οὗ μόλις μετὰ πολὺν ἀγῶνα ἐσώθησαν καὶ ἐξῆλθον ἀβλαβεῖς εἰς τὴν ξηράν. Οὐδὲν μέρος τῆς Ἀφρικῆς εἶναι πολυανθρωπότερον τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Νυασᾶ. Οἱ περὶ ταύτην κάτοικοι ἔβλεπον μετὰ πολλῆς περιεργείας, ὡς καινοφανές τι, τὸ ἀτμόπλοιον διερχόμενον καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ Χιραμποὺς, οὕτω καλοῦντες τοὺς Εὐρωπαίους, ὅπερ εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν σημαίνει *ἄγρια ζῷα*! Μεγίστην ἠσθάνοντο τέρψιν βλέποντες τοὺς περιηγητὰς τρώγοντας. Ἐσχημάτιζον ἑκάστοτε περὶ τὴν τράπεζαν αὐτῶν κύκλον μέγαν, στεφανούμενον ὑπὸ μαύρων κεφαλῶν, καὶ διὰ διαφόρων χειρονομιῶν, φωνῶν καὶ θορυβωδῶν γελώτων ἐξεδήλουν τὴν ἔκπληξιν αὐτῶν διὰ τὸ

περίεργον τοῦ θεάματος. Ὁ Λιβιγκστὼν καθόλου εὐχαρίστως διετέθη ἐκ τῆς φιλοξενίας τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες ἤρχοντο καταθέτοντες εἰς τοὺς πόδας του τὴν ἀλιείαν των. Ἅπαξ μόνον οἱ περιηγηταὶ ἡμῶν ἀπεγυμνώθησαν παρά τινι λιμένι συχναζομένῳ ὑπὸ δουλεμπόρων.

Ὁ Λιβιγκστὼν ἀφικόμενος εἰς τὸ τέρμα τῆς ἐκδρομῆς του ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1864 καὶ ἐδημοσίευσε τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν Ζαμπέσην καὶ τοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἐκβάλλοντας, καθὼς καὶ τὰς ἀνακαλύψεις τῶν λιμνῶν Χιροᾶ καὶ Νυασᾶ.

Ἀλλ' ὁ γενναῖος ἡμῶν περιηγητὴς ἀντὶ πολλοῦ ἐξηγόρασε τὰς ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις· διότι πλὴν ἄλλων ἐκ τῆς συνοδίας, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάρολος καὶ ἡ γυνή του, αὐτὴ ἡ ἀφωσιωμένη αὐτῷ καὶ συναντιλήπτωρ τῶν πόνων αὐτοῦ καὶ μόχθων, ἡ σύντροφος τῶν ἐπιχειρήσεών του, ἀπέθανον, θύματα τοῦ νοσεροῦ κλίματος γενόμενοι. Ἡ γενναία ὅμως ψυχὴ τοῦ Λιβιγκστῶνος καίπερ τοσοῦτον σκληρῶς πληγεῖσα δὲν κατεβλήθη ποσῶς ὑπὸ τῶν λυπηρῶν τούτων δοκιμασιῶν. Τῷ 1865 ἀνεχώρησεν αὖθις εἰς Ἀφρικὴν, σκοπὸν προτιθέμενος ἤδη νὰ συστήσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Νυασᾶ σταθμὸν ἱεραποστόλων καὶ ἐντίμων ἐμπόρων· πλὴν δὲ τούτου ν' ἀναζητήσῃ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς τὰς χώρας, ἃς ἐπεσκέφθησαν ἤδη πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι περιώνυμοι περιηγηταὶ καὶ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, ἃς ὑπελάμβανεν οὖσας πρὸς μεσημβρίαν τῆς λίμνης Ταγκανίκα.

Κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἐκδρομὴν τοῦ Λιβιγκστῶνος ἀπώλεσαν ἐν Εὐρώπῃ τὰ ἴχνη τῆς πορείας του· φήμη δὲ ἀπαισία διεδόθη ὅτι ὁ περιώνυμος ὁδοιπόρος καί τινες τῶν συνοδιτῶν αὐτοῦ ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Μαζιτῶν, τῶν οἰκούντων πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης Νυασᾶ. Αἱ περιστάσεις αἱ συνοδεύουσαι τὴν φήμην ταύτην ἦσαν τοιαῦται, ὥστε πᾶσα ἀμφιβολία ἀπεκλείετο.

Ὁ διδάκτωρ Κὶρκ, πρόξενος ἐν τῇ νήσῳ Ζανζιμπὰρ, ἀπέστειλε πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος ἀνθρώπους καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ συνέλεξεν ἐνδείξεις τινὰς περὶ τῆς ὑπάρξεώς του, ἃς ἐπεβεβαίωσεν ἐπιστολὴ τοῦ Λιβιγκστῶνος, ἐξ ἧς ἔμαθον ὅτι ἔζη καὶ ὅτι διέτρεχε τὰς χώρας τῶν Μεγάλων Λιμνῶν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ αὖθις ἐστερήθησαν εἰδήσεων περὶ αὐτοῦ. Ἡ Ἀγγλία ἀνήσυχος διὰ τὴν μακρὰν σιωπὴν τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἀνδρὸς παρεσκεύασε συνοδίαν πρὸς ἀνεύρεσίν του, ἀλλ' ὁ Ἑρρῖκος Στάνλεϋ, ἀφηγητὴς τῆς ἐφημερίδος *Κήρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης*, προηγήθη τῶν Ἄγγλων.

Ἀφηγούμεθα ἐνταῦθα διὰ βραχέων πῶς ὁ Στάνλεϋ ἀνεῦρε τὸν Λιβιγκστῶνα.

Γινώσκουσι δὲ οἱ ἀναγνῶσται τῆς *Ἑστίας*, ἐξ ὅσων ἀνέγνωσαν ἐν ἀριθμ. 12, σελ. 181, τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, τῆς γενομένης δαπάνῃ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐφημερίδος *Κήρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης*.

Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ ἦτο ἐξ ἐκείνων, οὓς μόνον ὁ θάνατος κωλύει ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν σκοπῶν των. Ὅταν προσεκλήθη εἰς Παρισίους ἐκ Μαδρίτης καὶ ἀνηγγέλθη αὐτῷ νὰ πορευθῇ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Λιβιγκστῶνος, δὲν ἠρνήθη πρὸ τῆς δυσχερείας τοῦ ἔργου, ἀλλ' ἁπλῶς παρετήρησεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος ὅτι τοιαύτη ἐπιχείρησις εἶναι εἰς ἄκρον δαπανηρά. Ὅταν ὅμως ὁ διευθυντὴς Βεννὲτ ἔδωκεν αὐτῷ αὐθωρεὶ χρήματα καὶ διέγραψε τὸ ὁδοιπορικὸν, ὁ Στάνλεϋ ἀνεχώρησε τὴν ἐπιοῦσαν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ φθάσας ἀνέβη τὸν Νεῖλον μέχρι τῶν καταρακτῶν, παρέστη εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρυχος τοῦ Σουὲζ, ἐπορεύθη εἰς Ἱεροσόλυμα, Κωνσταντινούπολιν, ἐπεσκέφθη τὰ πεδία τῶν μαχῶν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, εἶτα δὲ, διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Περσίας πορευθεὶς, ἀπεβιβάσθη εἰς Βασόραν διὰ τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἀφίκετο μηνὶ Αὐγούστῳ 1870. Τῇ 21 Ὀκτωβρίου κατέλιπε τὴνΒομβάην, τῇ δὲ 8 Ἰανουαρίου 1871 κατέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον Ζανζιμπάρ. Ἐν ταύτῃ, ἔνθα ὑπάρχει μία τῶν μεγαλειτέρων ἀγορῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ἐζήτησεν εἰδήσεις περὶ τοῦ Λιβιγκστῶνος· πᾶν ὅ,τι ἔμαθε θὰ ἦτο λίαν ἀποθαρρυντικὸν διὰ πάντα ἄλλον, οὐχὶ ὅμως δι' αὐτόν. Ἐνταῦθα προητοίμασε τὴν συνοδίαν αὐτοῦ, ἠγόρασεν ἐμπορεύματα, ὅπως ἔρχεται εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, παραλαβὼν δὲ 24 στρατιώτας ἐγχωρίους, 22 ὄνους καὶ 2 ἵππους, ἀπεβιβάσθη εἰς Βακαμοῖδ, λιμένα ἀπέναντι τῆς Ζανζιμπὰρ, ἔνθα ηὔξησε τὴν συνοδίαν αὐτοῦ εἰς 192 ἄνδρας καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἡ πορεία ἦτο τερπνὴ, διότι διήρχοντο πεδιάδα χλεραὰν καὶ χαρμόσυνον· εἶτα ὅμως, ἐπελθουσῶν τῶν βροχῶν, ἐπορεύοντο διὰ μέσου χειμάρρων, ποταμῶν καὶ ἑλῶν· ἡ πορεία ἤδη κατέστη δυσχερὴς καὶ ἐπικίνδυνος, καθ' ἣν ἀπώλεσαν τοὺς ὄνους, πλὴν δύο, καὶ τοὺς ἵππους, δηλητηριασθέντας ὑπὸ τοῦ δήγματος ἐντόμων ἰοβόλων· οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν τῆς συνοδίας προσεβλήθησαν ὑπὸ πυρετῶν. Διῆλθον χώρας διατελούσας εἰς ἐμφυλίους πολέμους· εἰς οὓς καὶ ἀνεμίχθησαν· ὁ Στάνλεϋ ὅμως ἐπροχώρει. Ὁσάκις ἐγένετο αὐτῷ παρατήρησις ὅτι εἶναι μωρία νὰ ἐξακολουθήσῃ πορευόμενος, αὐτὸς ἐνθυμούμενος τοὺς λόγους τοῦ Βεννὲτ «πορεύθητι εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος καὶ κόμισον περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις», ἔκλειε τὰ ὦτα πρὸς πᾶσαν παρατήρησιν.

Τῇ 10 Νοεμβρίου ἡ συνοδία περιχαρὴς ὑπερβαλλοῦσα τὰ τελευταῖα ὄρη τὰ χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς λίμνης Ταγκανίκα, εἶδεν ὅτι ἀφίκετο εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἔμεινεν

ἔκθαμβος ὑπὸ τῆς θέας τῶν μεγάλων καταρακτῶν. Ἐνταῦθα ἀνεπέταταν τὴν ἀμερικανικὴν σημαίαν καὶ διὰ παρατεταμένων πυροβολισμῶν ἐγαιρέτισαν τὴν χώραν καὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἄφιξίν των. Οἱ ἐγχώριοι ἔτρεξαν εἰς συνάντησιν, ὁ δὲ Στάνλεϋ μετ' ἀγαλλιάσεως ἤκουσεν εἰς τὰ βάθη ἐκεῖνα τῆς Ἀφρικῆς «Good morning» καλημέρα. Στραφεὶς εἶδε τὸν πιστὸν ὑπηρέτην τοῦ Λιβιγκστῶνος Σουζὶ, ἀναγγέλλοντα αὐτῷ ὅτι ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ κύριος ἦτο ἐκεῖ. Ὁποία χαρὰ ἄπειρος, ὁποῖος θρίαμβος μετὰ τόσους κόπους καὶ κινδύνους!

Ἡ καρδία μου ἔπαλλε σφοδρότατα, λέγει ὁ Στάνλεϋ, ἀλλ' ἀνεχαίτισα ἑαυτὸν, ἵνα μὴ προδώσω διὰ τῆς συγκινήσεως τοῦ προσώπου μου τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς φυλῆς μου. Ἐπροχώρησα διὰ μέσου πλήθους περιέργου σχηματίσαντος ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ δίοδον μακρὰν, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας, ἐν μέσῳ ἡμικυκλίου ἀράβων ἵστατο ἀνὴρ φέρων πώγωνα φαιόν. Προχωρῶν παρετήρησα τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου καὶ τὸ καταβεβλημένον αὐτοῦ σῶμα· ἠθέλησα νὰ ῥιφθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἀλλ' ἦτο Ἄγγλος· δὲν ἐγνώριζον ὁποίας ἤθελον τύχει ὑποδοχῆς. Ἔπραξα λοιπὸν ὅ,τι μοὶ ὑπηγόρευτε τότε ἡ δειλία μου καὶ ψευδής τις ὑπερηφάνεια. Πλησιάσας βήματι στερρῷ εἶπον, ἀποκαλύπτων τὴν κεφαλήν μου,

— Ὁ διδάκτωρ Λιβιγκστὼν, νομίζω.

— Μάλιστα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος φιλοφρόνως μειδιῶν καὶ ἀποκαλυπτόμενος. Θέσαντες τοὺς πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας, ἐτείναμεν τὰς δεξιάς.

— Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, εἶπον μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ἐπιτρέψαντί με νὰ σᾶς συναντήσω.

— Λογίζομαι εὐτυχὴς, ὑπέλαβεν, διότι εὑρέθην ἐδῶ νὰ σᾶς ὑποδεχθῶ.

Ἐπεχείρησα νὰ καταπείσω αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ἀπέβη ἀδύνατον· διότι δὲν εἶχεν ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολήν του, δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει τὰς ΒΑ. χώρας τῆς λίμνης Ταγκανίκα καὶ βεβαιώσει ἂν αὐτόθι κῆνται αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου. Οὐχ ἧττον κατεπείσθη νὰ ἔλθῃ μέχρι Κουϊχάρας, ἔνθα εὗρεν ἐμπορεύματα καὶ ζωοτροφίας, ἃς εἶχον πέμψει αὐτῷ· εἰς ταῦτα προσέθηκεν ὁ Στάνλεϋ βαμβακερὰ ὑφάσματα, σύρματα μετάλλινα, ὅπλα, τροφὰς, χιλίας λίτρας μαργαριτῶν, ἐνδύματα, ἐργαλεῖα κτλ., ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ἐρεύνας του ἀνετώτερον καὶ συντηρήσῃ τοὺς 60 ἄνδρας, οὓς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη.

Ἡ ἡμέρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν δύο αὐτῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν, ὧν αἱ γενναῖαι καρδίαι ἀνεγνωρίσθησαν ἐν μέσῳ τοσούτων σκληρῶν δοκιμασιῶν, ὑπῆρξεν ὀδυνηρά.

Ὁ διδάκτωρ, λέγει ὁ Στάνλεϋ, ἠθέλησε νὰ μὲ συνοδεύσῃ λεύγας τινας πέραν τῆς Κουϊχάρας, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ χωρισθῶμεν.

— Διδάκτορ, ἐπροχωρήσατε πολύ.

— Πιθανόν· ἄφετε ὅμως νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ἐπράξατε ἔργον, ὅπερ ὀλίγοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ πράξωσι. Σᾶς εἶμαι εὐγνώμων. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ ὑμῖν τὰς εὐλογίας του.

Ἐτείναμεν τὰς δεξιάς. Ἀπέσπασα ἐμαυτὸν τῶν περιπτύξεων. Ὁ Σουζὶ, ὁ Χουμὰκ, ὁ Χαῦμοτὰχ ἐφίλησαν τὰς χεῖράς μου. Ἐπροδόθην ἐκ τῆς συγκινήσεως.

— Χαῖρε, διδάκτορ, φίλτατε. . . . . .

— Χαῖρε.

Ὁ Στάνλεϋ ἤρχισε τὴν κάθοδόν του ἐν μέσῳ τῶν αὐτῶν κινδύνων καὶ ἔρθασεν εἰς Ζανζιμπὰρ, τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1872 ἀφίκετο εἰς Μασσαλίαν. Ἡ φήμη τῆς ἐπιτυχίας τῆς ὁδοιπορίας ταύτης εἶχε πολὺ προπορευθῆ. Ἡ Γεωγραφικὴ Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ χρυσοῦ μεταλλίου, ἡ δὲ βασίλισσα Βικτωρία ἐδωρήσατο ταμβακοθήκην κεκοσμημένην ὑπὸ ἀδαμάντων.

Αἱ τελευταῖαι ἀνακαλύψεις τοῦ Λιβιγκστῶνος ὡς πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου εἰσὶ μεγάλης σπουδαιότητος. Διὰ τῶν περιηγήσεων τοῦ Σπέκε, τοῦ Γράντ καὶ τοῦ Βάκερ αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου ἐτέθησαν μεσημβρινώτερον παρ' ὅσον τέως ἐνομίζετο καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι δηλ. αἱ λίμναι τῆς Βικτωρίας καὶ τοῦ Ἀλβέρτου ἦσαν ἡ ἀφετηρία τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀλλ' αἱ ἔρευναι τοῦ περιωνύμου ἡμῶν ἱεραποστόλου ἔθεσαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ὀνομαστοτέρου τῶν ποταμῶν ἔτι πρόσω κατὰ 300 ἢ 400 λεύγας πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ὁ σπουδαιότερος τῶν βραχιόνων τοῦ Νείλου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Λιβιγκστῶνος μεταξὺ τῆς 11 καὶ 12° πρὸς τὴν λίμνην Βαγκονεολῶ.

Ἡ γεωγραφία τῶν πηγῶν τούτων, ὡς παρίσταται ἡμῖν σήμερον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Πτολεμαίου καὶ πρὸς τὴν τῶν χαρτογράφων τῶν ἀκμασάντων περὶ τὰ τέλη τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἡ ὁμοιότης αὕτη εἶναι ὄντως ἐκπληκτικὴ καὶ δεικνύει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον περὶ τῆς Ἀφρικῆς γνώσεις ἀκριβεστέρας ἡμῶν. Πῶς ὅμως συμβαίνει ν' ἀγνοῶμεν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐκεῖνο ὅπερ ἐγίνωσκον κατὰ τὸν μέσον; Ἴσως πρέπει ν' ἀναγάγωμεν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀρχὴν τῶν γνώσεων τούτων εἰς τοὺς ἀρχαίους Πορτογάλλους τῶν χρόνων τοῦ πρίγκιπος Ἑρρίκου, τοῦ Διάζ, τοῦ Γκάμα, καὶ ἀφ' ἑτέρου ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν ἄγνοιαν, τὴν καλύψασαν διὰ πυκνοῦ πέπλου τὰς περὶ τὸν Ἰσημερινὸν χώρας, εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν σχέσεων τὴν ἐπελθοῦσαν ἐκ τῆς ἐξαλλαγῆς τοῦ γένους τῶν Πορτογάλλων ἀποίκων. Αἱ σχέσεις αὗται καθόλου σκοπὸν εἶχον τὸ ἀνόσιον τῶν δούλων ἐμπόριον· σήμερον ὅμως ἕτερον ἐλατήριον κινεῖ τοὺς ἐρευνητὰς, ἡ κατάλυσις τοῦ ἀτίμου τούτου κέρδους, ἡ ἐπέκτασις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἔρως

πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν ἐπιστήμην. Τιμὴν λοιπὸν ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Λιβιγκστῶνα, τὸ πρωτότυπον τῶν περιηγητῶν· εἰς αὐτὸν ἦτο πεπρωμένον νὰ λύσῃ ἐνδόξως τὸ γεωγραφικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον κατεῖχε τὸν νοῦν τῶν ἐπιστημόνων πρὸ τοσούτων αἰώνων.

Ὁ Λιβιγκστὼν ὅτε παρεσκευάζετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν προσβληθεὶς ὑπὸ δυσεντερίας ἐτελεύτησεν ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀφρικῇ, χώρᾳ ἀγνώστῳ τέως καὶ μυστηριώδει, ἔνθα ἀφιέρωσε 33 ἐτῶν μόχθους καὶ ἐργασίαν.

Αἱ τελευταῖαι ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του σημειώσεις ἐγράφησαν τῇ 27 Ἀπριλίου 1873. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν νέοι, οὓς αὐτὸς εἶχεν ἀναθρέψει, διενοήθησαν νὰ φυλάξωσι τὸ λείψανόν του· διὸ ἐκβαλόντες τὰ ἐντόσθια καὶ κλείσαντες ἐν κασσιτερίνῳ κιβωτίῳ ἐνεταφίασαν ὑπὸ μέγα δένδρον ἐφ' οὗ ἐχάραξαν τὰς λέξεις «*Διδάκτωρ Λιβιγκστών. Ἀπέθανε τῇ 4 Μαΐου 1873.*» Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν δὲ ἔγραψαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς συνοδίας Σουζά. Τὸ δὲ σῶμα ἐπιπάσαντες ἅλατι ἐξέθηκαν ἐπὶ 12 ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον. Εἶτα θέσαντες ἐν θήκῃ ἐκ φλοιῶν δένδρων κατασκευασθείσῃ ἐκόμισαν ἐπ' ὤμων ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα ἀπεβίωσε μέχρι τῆς Οὐνιανιεμπέ. Ἡ πορεία αὐτῶν διήρκεσεν ἓξ μῆνας· τὸ ἑσπέρας ἀνεπαύοντο ἐπὶ ὑψωμάτων παραφυλάσσοντες ὅπως μὴ ἴδωσιν αὐτοὺς οἱ ἐγχώριοι καὶ ἁρπάσωσι τὸ σῶμα, καθότι ἐθεώρουν τὸν Λιβιγκστῶνα ὡς ὂν ὑπερφυσικὸν καὶ ἔλεγον ὅτι ἡ ἀπουσία αὐτοῦ ἤθελεν ἐμβάλλει τὴν χώραν των εἰς μεγάλας συμφοράς. Ἐπὶ τέλους ἐκομίσθη ὁ νεκρὸς εἰς Ζανζιμπὰρ μετὰ τῶν σημειώσεων, ἐνδυμάτων καὶ ἐργαλείων, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἀναγνωρισθὲν ἐτάφη ἐν Βεστμίνστερ, ἐκεῖ ἔνθα ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας.

Περὶ τοῦ περιωνύμου τούτου ὁδοιπόρου δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι προσέθηκε μίαν ἤπειρον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀπέδειξεν ὅτι τεταρτημόριον τοῦ κόσμου τέως θεωρούμενον ἄγονον καὶ ἄγριον, εἶναι τοὐναντίον κῆπος ἀπέραντος, θαυμασίως ποτιζόμενος, καὶ κατοικούμενος ὑπὸ φυλῆς μειλιχίου καὶ ἀβλαβοῦς, καὶ ὅτι δὲν ὑπολείπεται παρὰ ἡ εἴσοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὅπως δώσωσιν εἰς τὸν κόσμον νέα πλούτη.

Ὅ,τι δὲ καθιστᾷ τὴν μνήμην τοῦ Λιβιγκστῶνος προσφιλῆ εἶναι ὁ ἔνθερμος ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐφλέγετο. Σκοπὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο μόνον ἡ ἀνακάλυψις νέων γεωγραφικῶν γνώσεων περὶ τῶν χωρῶν ἃς ἐπεσκέπτετο, ἀλλὰ καὶ ἡ βελτίωσις τῶν κατοίκων αὐτῶν.

Διηγοῦνται ὅτι οὐδέποτε ἐφόνευσεν ἄνθρωπον καίτοι ἡ συνοδία αὐτοῦ πολλάκις συνῆψε μάχας. Εἶχεν ἐμπνεύσει συμπάθειαν καὶ σέβας τοιοῦτον εἰς τοὺς συντρόφους αὐτοῦ, ὥστε οὗτοι ἔπραξαν ἔργον ὄντως πρωτοφανὲς δι' Ἀφρικανούς, τὸ νὰ φέρωσιν ἐπ' ὤμων εἰς διάστημα 480 λευγῶν τὸν νεκρὸν Εὐρωπαίου, ὅπως ἀποδώσωσιν εἰς τὴν πατρίδα του.

Α. Μηλιαρακης

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟΝ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Ἦτον ἡ 5 Νοεμβρίου 18. .

Σφοδρὸς βορειοδυτικὸς ἄνεμος πνέων ἀπὸ πρωΐας διώθει βιαίως τὰ ἁλιευτικὰ καὶ τὰ ἀνθρακοφόρα πλοιάρια τὰ συχνάζοντα εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Φίλεϋ. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, συνηγμένοι εἰς τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν, ἐθεῶντο τὴν συσσώρευσιν τῶν πλοίων ἐντὸς τοῦ λιμένος. Διεκρίνοντο δὲ, εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ἄνθρωποι τινὲς, παλαίοντες κατὰ τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, καὶ προσπαθοῦντες ν' ἀναγνωρίσωσι τὰ μεμακρυσμένα εἰσέτι πλοῖα, καὶ τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὰ κινδύνους. Λυπηρά τις προαίσθησις κατεῖχε τὴν καρδίαν ἑκάστου τῶν θεατῶν. Καὶ πράγματι, ὁ ἄνεμος οὗτος, ὅταν πνέῃ σφοδρῶς, ῥίπτει μετ' ἀπεριγράπτου ὁρμῆς τὰ ἀναγόμενα πλοῖα ἐπὶ τῶν βράχων τῆς παραλίας. Μετ' οὐ πολὺ ἀναρίθμητα πορθμεῖα ἔσπευσαν, ζητοῦντα καταφύγιον ἐντὸς τῶν λιμένων τοῦ Σκάρβωρου καὶ τοῦ Φίλεϋ, διότι πλὴν τῶν δύο τούτων, καὶ ἑτέρου τινὸς ἧττον ἀσφαλοῦς λιμένος, ἡ παραλία ἐκτείνεται ἀπρόσιτος ἐπὶ μέγιστον διάστημα.

Προέβαινεν ἡ ἡμέρα νεφελώδης καὶ ἀπειλητική· τοιαύτη ἡμέρα δὲν ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ ἄνευ δεινῆς συμφορᾶς. Ἤδη, πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἡ θάλασσα ἐξηγριωμένη ἐκάλυπτε τοὺς ὑψηλοτέρους βράχους διὰ τοῦ ἀφροῦ τῶν ὑπερμεγέθων αὐτῆς κυμάτων, οἱ δὲ φοβεροὶ μυκηθμοὶ τῶν ἀνέμων ἐκλόνιζον τὴν ἀτμοσφαῖραν. Μετὰ μεγίστης δυσκολίας εἰσήρχοντο τὰ πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἀφ' οὗ διὰ μόνης τῆς δραστηριότητος τῶν ναυτῶν ἀπέφευγον τὴν παραλίαν καὶ τὴν ἄφευκτον ἐπ' αὐτῆς ἀπώλειαν.

Ἐν ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων, τῶν ζητούντων καταφύγιον ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Φίλεϋ, ἦτον ἰδιοκτησία νέου τινὸς καλουμένου Γεωργίου Ἰολιφ. Ὁ Γεώργιος, υἱὸς ἁλιέως, κατώρθωσε διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς μικρᾶς πατρικῆς κληρονομίας, ν' ἀποκτήσῃ τὸ πλοιάριον ἐκεῖνο· ἔχων δὲ καὶ τέσσαρας ναύτας ὑπ' αὐτὸν, ἔζη σχεδὸν ἐν ἀνέσει. Ἀλλὰ ταῦτα ἀπετέλουν τὸ σύνολον τῆς περιουσίας τοῦ Γεωργίου, καὶ ἐνίοτε, κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τῆς νυκτὸς, ἐν ᾧ ἐφύλαττε τὰ ἐντὸς τῆς θαλάσσης δίκτυα, μετὰ τρόμου ἀνελογίζετο ὁποία περιέμενεν αὐτὸν τύχη, ἐάν ποτε συνέβαινε δυστύχημά τι εἰς τὴν *Ὡραίαν Σωσάννην*. Ἡ λέμβος

ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, καὶ ὅταν ἐνεθυμεῖτο τὴν φαιδρὰν καὶ καθαρὰν κατοικίαν, κειμένην εἰς δρομίσκον τοῦ Σκάρβωρου, ὅπου διέμενεν ἡ ὡραία καὶ καλὴ Σωσάννη μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ τέκνων, φρίκην ἠσθάνετο ἀναλογιζόμενος μόνον, ὅτι ἡ λέμβος ἠδύνατο νὰ πάθῃ τι. Εὐτυχῶς αἱ τοιαῦται σκέψεις ἦσαν διαβατικαὶ καὶ ἐπηύξανον μόνον τὴν δραστηριότητα καὶ τὸ ἄγρυπνον τοῦ ἁλιέως.

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε μεταβῆ εἰς γνωστήν τινα ἑρμάδα πρὸς ἁλίευσιν τῆς μουρούνας, ὅτε ἐφάνη αὐτῷ ἀπειλητικὴ ἡ ὄψις τοῦ οὐρανοῦ. Ἀμέσως ἀνέσυρε τὰ δίκτυα, ἡτοίμασε τὰ ἱστία καὶ ἔπλευσε πρὸς τὸν λιμένα, κυβερνῶν, κατὰ τὸ σύνηθες, λίαν ἐπιδεξίως. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν ταχέως οἱ λοιποὶ ἁλιεῖς, καὶ τὰ πλοιάρια ἐσχημάτισαν στολίσκον διευθυνόμενον πρὸς τὴν παραλίαν. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος κατέστη λίαν σφοδρὸς πρὶν φανῇ εἰσέτι ἡ ξηρὰ, καὶ ὅτε ἐπλησίασεν, ἦτο εὔκολον νὰ ἐννοήσῃ ὁ Γεώργιος ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ φθάσῃ τὸν λιμένα τοῦ Σκάρβωρου, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ εὐτυχὴς ἐὰν εἰσήρχετο εἰς τὸν τοῦ Φίλεϋ. Κατώρθωσε τέλος, πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 5ης Νοεμβρίου, νὰ εὕρῃ τὸ ποθούμενον καταφύγιον καὶ μετὰ πολλοὺς καὶ δεινοὺς κόπους ἔρριψε τὴν ἄγκυραν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων ξένων πλοίων. Κεκοπιακότες, καταβεβρεγμένοι, ἐξηντλημένας ἔχοντες τὰς δυνάμεις, οἱ τέσσαρες σύντροφοι τοῦ ἁλιέως ἀνέβαινον μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ χωρίον τοῦ Φίλεϋ, ὅτε πλῆθος ναυτῶν καὶ ἁλιέων, συνηθροισμένων πέριξ τοῦ φάρου, καὶ μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν θάλασσαν διευθυνόντων τὰ διόπτρα, ἐκίνησε τὴν περιέργειαν αὐτῶν. Στραφέντες ἀμέσως, ἐννόησαν τὴν αἰτίαν. Ὡραῖον ἐμπορικὸν πλοῖον ἄνευ ἱστῶν, καὶ πιθανῶς μὴ ὑπακοῦον πλέον εἰς τὸ πηδάλιον, ἐκυλίετο φερόμενον βιαίως πρὸς σύμπλεγμα ἀποκρήμνων σκοπέλων, ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης κειμένων, καὶ ὀνομαζομένων «Σπίκτα»· βράχος ἀπαίσιος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοσαῦτα πλοῖα διερράγησαν.

«Οὐδεὶς δύναται νὰ τοὺς σώσῃ τώρα», εἶπον τινὲς, μετὰ τοσαύτης κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπαθείας, ὥστε ξένος τις ἤθελεν ὑπολάβει τὴν ἀπάθειαν ταύτην ὡς ἀπόδειξιν ἀναισθησίας. Ἀλλ' ἤδη κίνησίς τις ἐφαίνετο εἰς τὸ πλῆθος. Ὁ Γεώργιος καὶ οἱ σύντροφοί του ἐννόησαν τὴν σημασίαν τῆς κινήσεως· τινὲς τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀνθρώπων, ἡτοιμάζοντο ὅπως προσπαθήσωσι τοὐλάχιστον νὰ σώσωσι τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ εὑρισκομένους, διότι οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἠδύνατο πλέον νὰ προλάβῃ τὴν ἀπώλειαν τοῦ σκάφους. Μικρὰν μόνον ἐλπίδα σωτηρίας εἶχον οἱ ἐπιβάται, διότι ὁ βράχος ἐξετείνετο ἐφ' ἱκανὰ μίλια εἰς σχῆμα καθέτου τοίχου ἔχοντος ὕψος διακοσίων ποδῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεθλίβοντο μετὰ πατάγου τὰ βρυχώμενα κύματα. Καίτοι κεκμηκὼς, ὁ Γεώργιος ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ συμπράξῃ μετ' ἐκείνων οἵτινες ἐσκόπουν νὰ σώσωσιν, εἰ δυνατὸν, τὴν πεφοβισμένην ὁμάδα, τὴν συσσωρευμένην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀποδείξωσιν ὅτι δὲν ἔμενον ἀδιάφοροι θεαταὶ τοιαύτης συμφορᾶς.

Ἔτρεξε τότε εἰς τὸ πλησιέστερον οἰνοπωλεῖον, ἔπιε ποτήριον ζύθου, καὶ ἐπήδησεν ἐντὸς κάρρου ὅπερ διηυθύνετο πρὸς τὴν παραλίαν, φέρον ἤδη πολλοὺς ἁλιεῖς. Ἐκ τῶν συντρόφων του εἷς μόνος ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ὁ νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφός. Οἱ τρεῖς ἐπίλοιποι διέμειναν ὀπίσω, λέγοντες ὅτι ἦσαν ἡμιθανεῖς ἐκ τῶν κόπων.

Τὸ κάρρον ἔτρεχε δρομαίως καὶ ἄπειροι ἄνθρωποι πεζοὶ ἠκολούθουν ἐπίσης ταχέως τὸν αὐτὸν δρόμον. Συγχρόνως οἱ νεώτεροι τῶν ναυτῶν, πηδῶντες ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, προσεπάθουν διὰ τῆς συντομωτέρας ταύτης ὁδοῦ νὰ φθάσωσι ταχύτερον πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ δυστυχήματος. Ὁ Γεώργιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔφθασαν εἰς μέρος ἔνθα ἐγκατέλειπον τὸ κάρρον, ἵνα βαδίσωσι πρὸς τὴν παραλίαν φέροντες σχοινία καὶ ἐνδύματα διὰ τοὺς ναυαγήσαντας. Ἠκούετο κατὰ διαλείμματα ὁ κρότος τοῦ τηλεβόλου τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ναῦται καὶ ἐπιβάται εἶχον πιθανότητα τινὰ νὰ ὁδηγήσωσι τὸ πλοῖον πλησίον τῆς ξηρᾶς, καὶ τότε ν' ἀγκυροβολήσωσιν· ἀλλ' ἡ πραγματικὴ κατάστασις τῆς ὀλεθρίας αὐτῶν θέσεως ἐγένετο αἰφνιδίως καταφανὴς εἰς τὰ θύματα, οἱ δὲ θεαταὶ τῆς καταστροφῆς ἐπετάχυνον ἀδημόνως τὴν πρὸς τοὺς βράχους πορείαν, καθόσον ἀντήχει συχνότερον ὁ κρότος τοῦ βοήθειαν ἐπικαλουμένου τηλεβόλου.

Περὶ δείλην ὀψίαν ἔφθασαν ὁ Ἰολιφ καὶ οἱ σύντροφοί του εἰς τοὺς βράχους· ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἐπίσης σφοδρὸς, καὶ ἡ θάλασσα ἐφαίνετο ὡς ἀπέραντον χάος. Φοβερὰ ἦτο ἡ ταραχὴ τῆς φύσεως, καὶ τὸ πλῆθος σκυθρωπὸν, ἐν βαθείᾳ σιγῇ ἐθεώρει τὸ πλοῖον. Εἷς τῶν ἱστῶν ἔκειτο τεθραυσμένος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὅπου ὀλίγοι μόνον διεκρίνοντο ἄνθρωποι· οὗτοι ἔτεινον ἱκετίδας χεῖρας πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ναύτας, ἐπικαλούμενοι βοήθειαν, ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ. Κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ ἀδιοίκητον πλοῖον ἐπλησίαζε τοὺς βράχους ἐπῆλθε βιαία παλίρροια τῶν κυμάτων, ἅτινα ἐπέστρεφον ταραχωδῶς ἀφ' οὗ προσήγγιζον τὴν ξηράν, καὶ τὸ ταλαίπωρον σκάφος κατακλινόμενον ἐτινάσσετο τῇδε κακεῖσε μὴ δυνάμενον πλέον νὰ κυβερνηθῇ.

Τὰ κύματα ἐκάλυπτον τὸ κατάστρωμα, παρασύροντα καὶ τοὺς ἐπιβάτας, ὧν ἠκούοντο αἱ ἀγωνιῶσαι φωναὶ δυνατώτεραι καὶ τῶν μυκηθμῶν τῆς θυέλλης. Οἱ φρίττοντες θεαταὶ, συνηγμένοι ἐπὶ τῆς παραλίας, ᾐσθάνοντο ὅτι πᾶσα προσπάθεια ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀνωφελής. Καὶ

ὅμως δὲν ἠδύναντο ν' ἀποστρέψωσι τὰ βλέμματα ἀπὸ τὸ φοβερὸν θέαμα· ἐν ἀπελπισίᾳ καὶ τρόμῳ παρετήρουν τὸ πλοῖον πλησιάζον τάχιστα πρὸς ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ὅτε αἴφνης διέκριναν γέροντα τινά, γυμνὴν ἔχοντα τὴν κεφαλὴν, τὰς λευκὰς τρίχας καταῤῥεούσας ἀῤῥῷ, περιπλεκόμενον περὶ τὸν μέγαν ἱστὸν, τείνοντα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ πρὸς τοὺς ναύτας ἀτενίζοντα ὡς ἂν ἤλπιζεν εἰσέτι ἀνθρωπίνην βοήθειαν. Συνεκινήθη τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τότε ἠγέρθη διὰ μιᾶς τὸ πλοῖον ὑπεράνω τῶν κυμάτων καὶ ἔπειτα κατῆλθεν ἐντὸς τῆς ἀβύσσου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῶν βράχων. Ὀλίγα λεπτὰ εἰσέτι καὶ ἡ καταστροφὴ ἐπήρχετο! Ἐῤῥίφθησαν σχοινία ἀπὸ τῆς παραλίας, ἀλλ' ἡ μεγάλη ἀπόστασις καὶ ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἀνέμου ἐματαίωσαν τὸν σκοπόν. Τὰ σχοινία ἔπιπτον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ οὐδὲν ἔφθανε μέχρι τοῦ πλοίου. Ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς ἀποπείρας ἠδυνήθη ὁ γέρων ν' ἁρπάσῃ ἓν σχοινίον.

Γενικὴ κραυγὴ ἠκούσθη, ἂν καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως ἀπηγόρευε καὶ τὴν ἐλαχίστην ἐλπίδα. Ὁ σκόπελος ἐπερίμενε τὸ θῦμά του ὅπως τὸ συντρίψῃ. Ἅπαντες προσεπάθουν ἀσθμαίνοντες νὰ ἴδωσιν ἐὰν ὁ γέρων κατώρθωσε νὰ προσδεθῇ εἰς τὸ σχοινίον. Προφανῶς, εἰς τοῦτο κατεγίνετο, κρατούμενος ὅμως εἰς τὸν ἱστὸν ὅπως μὴ παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις του ἐφαίνοντο ἐξηντλημέναι καὶ οἱ θεαταὶ ἐν θλίψει ἐψιθύριζον· «Ἀδύνατον! δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχῃ!» Ἀκριβῶς τότε, μέγιστον κῦμα ἐπῆλθε καὶ ἐκάλυψε τὸν δυστυχῆ, ὅστις ἐκράτει ἀκόμη τὸν ἱστόν· μετ' ὀλίγον ἀνεφάνη, καὶ σπογγίσας διὰ τοῦ βραχίονος τὸ πρόσωπόν του ἀπηύθυνε τελευταῖον βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἔσφιγγε σπασμωδικῶς τὸ σχοινίον εἰς τὰς χεῖρας, μὴ δυνάμενος, ὁ ἀτυχὴς, νὰ περιζωσθῇ δι' αὐτοῦ.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸ πλοῖον κατερρίφθη, μετὰ φοβερᾶς ὁρμῆς καὶ ἀπαισίου κρότου, ἐπὶ τῆς ὑφάλου, ἐδονήθη ἐπ' ὀλίγον καὶ σχεδὸν ἐτάφη εἰς τὴν ἄβυσσον· ὑπέστη τελευταίαν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ὤθησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν μετὰ πατάγου κατέπεσεν ὁ μεγάλος ἱστὸς καὶ τὸ σκάφος ἠνεῴχθη κατὰ μῆκος. Διὰ τελευταίαν φορὰν ἐφάνη ἄνω τῶν κυμάτων ἡ μέλαινα πρύμνα τοῦ πλοίου, καὶ τέλος κατέδυσεν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· ἄμορφα τεμάχια καὶ συντρίμματα, μόνα λείψανα τῆς καταστροφῆς, ἔπλεον καὶ συνωθοῦντο πρὸς τὴν ἀφιλόξενον παραλίαν.

Τὴν ἐπαύριον κατέπεσεν ὁ ἄνεμος καὶ, ἀπὸ πρωΐας, ἄπειρα πλοιάρια ἐξῆλθον τοῦ λιμένος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν λειψάνων τοῦ ναυαγίου. Ὁ Γεώργιος ἀνεχώρησεν ἐκ τῶν πρώτων, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὴν ὄψιν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀτυχοῦς γέροντος ὃν εἶχεν ἴδει τὴν προτεραίαν. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, ἡ ἀνάμνησις αὕτη τὸν ἐτάραξε, καὶ ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ἁλιεῖς ἐζήτουν λείαν τινὰ, ἐκεῖνος κατεσκόπευε τὴν θάλασσαν ἔχων τὴν ἐλπίδα ν' ἀνεύρῃ τὸ σῶμα τοῦ θύματος. Ἦτον ἐπικίνδυνον ὅμως νὰ πλησιάσῃ τοὺς βράχους, διότι ὁ μὲν ἄνεμος εἶχεν ἐλαττωθῆ, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἔμεινε ταραχώδης. Μετ' ὀλίγον, ἅπασαι αἱ λέμβοι ἐσταμάτησαν ὅπως συλλέξωσι παντοειδῆ λείαν· μόνος ὁ Γεώργιος ἐπέμενεν εἰς τὴν ἔρευνάν του, καὶ τέλος κατώρθωσε νὰ διακρίνῃ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν τὸν ἱστὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο τὴν προτεραίαν ὁ γέρων. Ἀμέσως ἔπλευσε πρὸς τὸ ξύλον καὶ ἐπείσθη ὅτι ἡ ὅρασίς του δὲν ἠπατήθη.

Πράγματι, οἱ σύντροφοι τοῦ Γεωργίου ὡς καὶ ἐκεῖνος, πλησιάζοντες εἶδον βραχίονα κρατοῦντα, ὡς ἐν τελευταίᾳ ἀγωνίᾳ, μίαν ἄκραν τοῦ ἱστοῦ. Ἥρπασαν τὰς κώπας καὶ τάχιστα εὑρέθησαν παρὰ τῷ πλέοντι ξύλῳ. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας, ἕνεκα τοῦ σάλου τῶν κυμάτων, ἔδεσαν σχοινίον περὶ τὴν χεῖρα τοῦ πνιγμένου καὶ διὰ μαχαίρας ἔκοψαν τὰ συνδέοντα τὸ σῶμα μὲ τὸν ἱστὸν δεσμά. Τότε, ἀνεβίβασαν ἐντὸς τῆς λέμβου τὸ λείψανον ἐκείνου, ὅστις κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα τοσοῦτον ἀνωφελῶς ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Ὅτε εἶδον τὸν ἄνθρωπον κείμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐθαύμασαν τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν εὐγενῆ ἔκφρασιν τοῦ προσώπου αὐτοῦ· δὲν ἦτο, καθὼς μακρόθεν ἐφαίνετο, μικροῦ ἀναστήματος, ἀλλ' ἀπεναντίας ἠδύνατο νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ῥωμαλέων ἀνθρώπων. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καίτοι ἀναμφιβόλως ἑβδομηκοντούτου, ἐξέφραζε ζωηρὰν νοημοσύνην καὶ εὐγένειαν σπανίαν.

— Ἀληθινὸς εὐγενὴς πρέπει νὰ ἦναι οὗτος, εἶπεν ὁ Γεώργιος, καὶ βαθὺ πένθος θὰ παραγάγῃ ὁ θάνατός του.

Λέγων ταῦτα, παρετήρησεν ὅτι ὁ γέρων ἐφόρει δακτυλίδια τινὰ μεγάλης ἀξίας· τὰ ἀφῄρεσε προσεκτικῶς καὶ τὰ ἔθεσε κατὰ μέρος, ἀφ' οὗ εἶπε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του,

—Παρατηρήσατε πόσα εἶναι!

Συγχρόνως εἶδεν ὅτι ἐκρέματο ἀπὸ τῆς παχείας ζώνης τοῦ γέροντος δερμάτινόν τι σακκίον, ὅπερ ἠνέῳξε· περιεῖχε δὲ χονδρὴν τετυλιγμένην εἰς δέρμα καὶ ἐσφραγισμένην δέσμην, καθὼς καὶ χαρτίον μετὰ προσοχῆς δεδιπλωμένον· τὸ χαρτίον εἶχε βραχῆ, ὥστε δυσκόλως τὸ ἐξεδίπλωσεν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀνέγνωσε τὴν διεύθυνσιν μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου ἐν γείτονι πόλει.

— Ἐγὼ ὁ ἴδιος, εἶπεν ὁ Γεώργιος, θέλω ἐγχειρίσει τὰ πράγματα ταῦτα εἰς τοὺς ἐμπόρους.

— Καλά! καὶ τὸ μερίδιόν μας; ἀνεφώνησαν οἱ σύντροφοί του.

— Δὲν μᾶς ἀνήκει τὸ εὕρημα, ἐπανέλαβεν ὁ

Γεώργιος· ἐὰν τύχῃ νὰ λάβωμεν κάποιαν ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, θέλω βεβαίως σᾶς δώσει μερίδιον. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πράγματα ταῦτα, καὶ τὴν ζωήν μου θέλω θυσιάσει ὅπως μείνωσιν ἄθικτα. Ἂς ἴδωμεν τώρα, ἐὰν ὑπάρχῃ λεία τις ἣν δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν.

Οἱ ναῦται, ὠργισμένοι κατ' ἀρχὰς, παρηγορήθησαν ἀκούοντες τὰς τελευταίας τοῦ Γεωργίου λέξεις, καὶ ἐπανέλαβον τὰς ἐρεύνας. Ἔδεσαν τὸν ἱστὸν εἰς τὴν πρύμναν τῆς λέμβου καὶ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν ἐσύναξαν ἀληθινὸν πλοῦτον. Ὁ Γεώργιος, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀναμίξεως τῆς ἀστυνομίας ἢ τοῦ λιμενάρχου εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ γέροντος, ἔκρυψε τὸν σάκκον ὑπὸ τὸν ἐπενδύτην του, καὶ ἐξῆλθε τῆς λέμβου εἰς ἔρημόν τι μέρος τοῦ κόλπου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο ἀπαρατήρητος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μεγάλην ὁδόν. Εὐτυχῶς συνήντησε τὸ λεωφορεῖον, ὥστε τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἀφίχθη εἰς τὴν πόλιν. Τὴν ἐπαύριον μετέβη εἰς τὸν ἐμπορικὸν οἶκον, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τὴν σημειωμένην ἐπὶ τοῦ χαρτίου τοῦ μακαρίτου, καὶ διηγήθη εἰς τοὺς διευθυντὰς ὅ,τι συνέβη. Ὅτε ἤκουσαν τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀποθανόντος καὶ εἶδον τὸν σάκκον καὶ τὰ χαρτία, ἐφάνησαν κατατεταραγμένοι οἱ ἔμποροι· προσέβλεπον ἀλλήλους καὶ τέλος ἀνέκραξεν ὁ εἷς·

— Θεέ μου! βεβαίως εἶναι ὁ Κύριος Ἄρκφορδ!

Ἠνέῳξαν τὴν δέσμην, συνωμίλησαν ἐπί τινα χρόνον καὶ ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὸν ἁλιέα,

— Ἡ διαγωγή σου, εἶπον, σὲ περιποιεῖ μεγάλην τιμὴν, καὶ θέλομεν τὴν ἀνταμείψει προσηκόντως. Μεγάλην ἀξίαν ἔχουσι δι' ἡμᾶς τὰ χαρτία ταῦτα καὶ δὲν σὲ κρύπτομεν ὅτι ἔσωσες σπουδαῖα συμφέροντα. Βαθεῖαν λύπην αἰσθανόμεθα διὰ τὸν θάνατον τοῦ γηραιοῦ μας φίλου καὶ συντρόφου. Εἷς ἐξ ἡμῶν θέλει σὲ συνοδεύσει ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς κηδείας του, ἀλλὰ λάβε πρῶτον δέκα λίρας διὰ σὲ, καὶ ἄλλας τόσας διὰ τοὺς συντρόφους σου.

Ὁ Γεώργιος παρεκάλεσε τοὺς ἐμπόρους νὰ τῷ δώσωσι γραπτὴν ἀπόδειξιν διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν δακτυλιδίων καὶ τῆς δέσμης, καὶ ἔπειτα ἠσχολήθη μετ' αὐτῶν εἰς τὰ τῆς ταφῆς, ἥτις ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς.

Βαρύτατος ἐνέσκηψεν ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ ἐναυάγησεν ὁ Γεώργιος. Ἡ *Ὡραία Σωσάννη* ἐχάθη ἐπὶ τῶν βράχων ἕνεκα παχείας ὁμίχλης· ὁ ἀδελφός του ἐνίγη, καὶ ὁ ἴδιος μεθ' ἑνὸς μόνον τῶν συντρόφων του ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος. Ἡ δὲ σύζυγός του τοσοῦτον ἐταράχθη, ὥστε ἠσθένησε βαρέως καὶ ἐξηκολούθει πάσχουσα. Ὁ ἁλιεὺς ἐστερεῖτο παντὸς πόρου ζωῆς καὶ ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ὑπηρεσίαν ἐπὶ ξένου πλοίου, κοπιάζων μεγάλως ἀντὶ εὐτελοῦς μισθοῦ καὶ ὑποφέρων πολλὰς κακουχίας. Κυριακήν τινα τοῦ Ἀπριλίου, ἠδυνήθη διὰ πρώτην φορὰν νὰ ἐξέλθῃ εἰς περίπατον ἡ Σωσάννη, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ συζύγου της· ἡ δυστυχὴς γυνὴ μόλις εἶχε δύναμιν νὰ βαδίσῃ σύρουσα μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὰ δύο μικρά της τέκνα. Ἐπέστρεφον ἤδη πρὸς τὴν οἰκίαν, ὅτε παρὰ τὴν θύραν εἶδον ξένον καὶ κομψὸν νέον, ὅστις συνδιελέγετο μετὰ τῆς γειτόνου των.

— Οὗτος εἶναι, εἶπεν ἡ γειτόνισσα ἰδοῦσα αὐτούς· ἰδοὺ ὁ Κύριος Ἴολιφ.

Ὁ ξένος ἐχαιρέτισε βαθέως καὶ μετὰ ζωηρᾶς συγκινήσεως εἶπε τῷ Γεωργίῳ·

— Ὀνομάζομαι Ἄρκφορδ.

— Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος, διότι ἐμάντευσεν αὐθωρεὶ ὅ,τι ἔμελλε νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ ὁ ξένος.

— Εἶμαι, ἐπανέλαβεν ὁ νέος, ὁ υἱὸς ἐκείνου τοῦ ὁποίου ἀνεύρετε τὸ σῶμα· ἐπεθύμουν νὰ συνομιλήσωμεν ἐπ' ὀλίγον.

Ὁ Γεώργιος, συστελλόμενος, δὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ἡ Σουσάννη προθύμως ἠνέῳξε τὴν θύραν καὶ παρεκάλεσε τὸν Κύριον Ἄρκφορδ νὰ εἰσέλθῃ.

— Εἶσθε Ἄγγλος; ἠρώτησεν ὁ Γεώργιος ἀφ' οὗ ἐκάθισεν ὁ νέος.

— Ὄχι, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, εἶμαι Δανός· ἀλλ' ἀνετράφην εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἣν θεωρῶ δευτέραν μου πατρίδα· καὶ ἂν δὲν εἶχον ἄλλους λόγους νὰ ἦμαι ὑπερήφανος διὰ τοιαύτην πατρίδα, ἡ διαγωγή σας, Κύριε Ἴολιφ, ἤθελε μὲ καταστήσει τοιοῦτον.

Ὁ Γεώργιος ἠρυθρίασεν, ἡ δὲ σύζυγός του περιχαρὴς καὶ ὑπερήφανος, δὲν ἔκρυπτε τὴν εὐχαρίστησίν της. Μετὰ σύντομον ὁμιλίαν, ἔμαθεν ὁ Ἄρκφορδ τὰ δυστυχήματα τῆς πτωχῆς οἰκογενείας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Γεώργιος τοσοῦτον γενναίως ἐπανέφερε τὰ λείψανα τοῦ πατρὸς καὶ ἔσωσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ.

— Ὁ Θεὸς, εἶπεν ὁ νέος, ἠθέλησε νὰ μᾶς παράσχῃ εὐκαιρίαν ὅπως ἀποδείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Ὅταν ἔμαθον τὸ θλιβερὸν συμβὰν ἤμην κεκλεισμένος, ἕνεκα τοῦ χειμῶνος, εἰς τὸ Ἀρχαγγέλ, ἄλλως ἤθελον παρουσιασθῆ πρότερον. Ἀλλ' ἦλθον, καὶ ἐν ὀνόματι τῆς μητρὸς, τῶν ἀδελφῶν, τῆς συζύγου καὶ τῶν συντρόφων μου, σᾶς παρακαλῶ, Κύριε Ἴολιφ, νὰ δεχθῆτε τὸ καλλίτερον ἁλιευτικὸν πλοῖον ὅπερ εὑρίσκεται νῦν εἰς τὸν λιμένα πρὸς πώλησιν· ἐὰν οὐδὲν ὑπάρχῃ πρώτης τάξεως, πρέπει νὰ ναυπηγηθῇ ἐπίτηδες· Θέλετε ὁμοίως μὲ ὑποχρεώσει ἐὰν λάβητε 1000 λίρας, ὡς ἀσφαλιστικὸν κεφάλαιον, ἐν περιπτώσει δυστυχήματος, ἐξ ἐκείνων εἰς οὓς ὑπόκειται τὸ ἐπάγγελμά σας· ἀλλ' ἐάν ποτε συμβῇ τοιοῦτόν τι, μὴ λησμονῆτε ὅτι μικρὸν μόνον τεκμήριον εὐγνωμοσύνης σᾶς παρέχομεν σήμερον, καὶ ὅτι προθύμως θέλομεν δράτ-

τεσθαι πάσης εὐκαιρίας ὅπως φανῶμεν χρήσιμοι. Εἰδοποιήσατέ μας· δὲν θὰ ἦναι εἰς μάτην.

Περιττὸν νὰ περιγράψωμεν τὴν εὐτυχίαν τῶν κατοίκων τοῦ οἰκίσκου, μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Κ. Ἄρκφορδ, καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τούτου ἐκπληρώσαντος τὸ καθῆκον. Ἡ Σωσάννη ταχέως ἀνέλαβε, καὶ ὁ Γεώργιος μετ' ὀλίγον ἐθαύμασε νέαν καὶ πραγματικῶς *Ὡραίαν Σωσάννην*, πλέουσαν ὑπερηφάνως καὶ ἀναπεταννύουσαν τὰ ἱστία της. Χάριν περιεργείας ἠρωτήσαμεν ἐσχάτως τί ἔγινεν ὁ Γεώργιος, καὶ ἐμάθομεν ὅτι διωρίσθη πλοίαρχος μεγάλου ἐμπορικοῦ πλοίου τοῦ Ἄρκφορδ, καὶ ὅτι ὁ υἱός του, νέος πλήρης ἀρετῶν καὶ νοημοσύνης, εἰργάζετο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ αὐτοῦ οἴκου.

Ἐννοήσαμεν καὶ ἐχάρημεν, μαθόντες ὅτι ἡ ἐντιμότης τοῦ ἁλιέως ἐξετιμήθη δεόντως ὑπὸ γενναίων ψυχῶν.

Κ« Ε. Μ.

ΤΟΥΡΚΕΣΤΑΝ

Μέχρι τοῦ 1863 αἱ ἡγεμονίαι τοῦ Τουρκεστὰν συγκατελέγοντο μεταξὺ τῶν ἀγνώστων καὶ ἀνεξερευνήτων χωρῶν. Ὁ ἄγριος τῶν κατοίκων φανατισμὸς καὶ ἡ ὠμότης αὐτῶν καθίστων ἀδύνατον τὴν προσπέλασιν Εὐρωπαίων περιηγητῶν, οὓς ἄλλως δὲν θὰ ἀπεμάκρυνον οὔτε εὐρεῖαι θαλασσῶν ἐκτάσεις οὔτε αὐχμηραὶ ἔρημοι. Ἐνίοτε μόνον τολμηροί τινες περιηγηταὶ ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐν ταῖς χώραις ταύταις, οἵτινες ὅμως εἴτε ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, εἴτε ἐπλήρωσαν διὰ τῆς ζωῆς των τὴν τόλμην αὐτῶν.

Περὶ τῶν Σαμαρκάνδων, τῆς Βοχάρας καὶ τῆς Χίβας καὶ περὶ τῶν μνημείων καὶ τῶν καλλονῶν αὐτῶν εἴχομεν συγκεχυμένας τινὰς ἰδέας μόνον ἐκ περιγραφῶν ἀράβων μυθολόγων· περὶ δὲ τῆς γεωγραφίας αὐτῶν οὐδὲν ἕτερον ἐγνωρίζομεν ἐκτὸς τῶν ὀλίγων ὅσα ἀναφέρει ὁ διάσημος ἐνετὸς περιηγητὴς Μάρκος Πόλος, ὅστις εἶχε διέλθει ἐκεῖθεν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

Κατὰ τὸ 1863 εἷς γενναῖος σοφὸς, ὁ Ἀρμίνιος Βάμβερη, Οὔγγρος τὸ γένος, ἀπεφάσισε νὰ διασχίσῃ τὸν πέπλον τὸν περικαλύπτοντα πᾶσαν τὴν μέσην Ἀσίαν. Κάτοχος πλείστων ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὁμιλῶν ἀπταίστως τὴν ἀραβικὴν, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ μεταμφιεσθῇ εἰς δερβίσην καὶ ὡς τοιοῦτος νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τοῦ Τουρκεστάν.

Οὐδαμῶς ἠγνόει τοὺς κινδύνους καὶ τὰς παντοειδεῖς δυσχερείας τοιούτου ταξειδίου· ἀπεφάσισεν ὅμως εὐτόλμως νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ χάριν τῆς ἐπιστήμης.

Εὑρισκόμενος ἐν Τεχεράνῃ, κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ συνοδίαν προσκυνητῶν ἐκ τοῦ σινικοῦ Τουρκεστὰν ἐπιστρεφόντων ἐκ τῆς Μέκκας εἰς τὴν πατρίδα των. Παρέστησεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἦτο τοῦρκος ἱερεὺς, ἐπιθυμῶν νὰ προσκυνήσῃ τὰ περιλάλητα ἱερὰ τῆς Βοχάρας καὶ τῶν Σαμαρκάνδων, κατώρθωσε δὲ νὰ τὸν δεχθῶσιν ὡς σύντροφόν των, μηδόλως μεταπεισθεὶς ἐκ τῶν προτροπῶν αὐτῶν, καταδεικνυόντων τὸ παράτολμον τοῦ σκοποῦ του καὶ πειρωμένων παντὶ σθένει νὰ τὸν ἀποτρέψωσιν αὐτοῦ.

Τὴν 28 Μαρτίου 1863 ὁ Βάμβερη κατέλιπε μετὰ τῶν συνοδοιπόρων του τὴν Τεχεράνην. Ἔφερε δὲ τὴν ἐνδυμασίαν δερβίσου ἐπαίτου, ῥάκη δηλονότι ῥυπαρὰ καὶ ἄθλια. Ἀλλ' αἱ ταλαιπωρίαι του δὲν περιωρίζοντο εἰς τοῦτο μόνον· μεθ' ἑαυτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ οὔτε ἀποσκευὰς οὔτε χρήματα, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διανύσῃ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ὁδὸν πεζὸς ἢ ἐπὶ ὄνου, τρεφόμενος, ὡς οἱ ἐπαῖται, ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ λαοῦ.

Μετά τινας ἡμέρας ἡ μικρὰ συνοδία ἀφίκετο ἐν ταῖς μεσημβριναῖς ὄχθαις τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ ἐπεβιβάσθη ὅπως διαπορθμευθῇ ἔν τινι ὅρμῳ τῆς τουρκομανικῆς ἀκτῆς, ἐν τῷ Γκεμουστέπε. Ἅμα ὁ Βάμβερη ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ὁ ὄχλος, ἐκλαμβάνων αὐτὸν ὡς ἱερέα, προσέπιπτεν εὐλαβῶς εἰς τοὺς πόδας του κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ, ὅπως λάβῃ τὴν εὐλογίαν του. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης κατεῖδεν ὅτι ὤφειλε νὰ ὑποκρίνηται μετὰ τέχνης καὶ σοβαρότητος τὸν δερβίσην, καὶ νὰ συνεθισθῇ εἰς τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον ἡ παρουσία του ἐπέβαλλεν εἰς τὰ πλήθη. Δὲν ἦσαν δὲ ταῦτα δύσκολα δι' αὐτὸν, διότι ἕνεκα μακρᾶς διαμονῆς ἐν Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ εἶχεν ἐξοικειωθῆ πρὸς τὰ μουσουλμανικὰ ἔθιμα, γινώσκων δὲ κατὰ βάθος τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἠδύνατο δι' ἐδαφίων αὐτῶν καὶ διὰ προσευχῶν νὰ ὑποθάλπῃ τὸν ζῆλον τῶν πιστῶν καὶ νὰ καταισχύνῃ πάντα αἱρετικόν.

Ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐν Γκεμουστέπε, μετὰ τῶν συνοδοιπόρων του, ἀναμένων τὴν ἀναχώρησιν κιρβανίου, μεταβαίνοντος εἰς Χίβαν. Ἐπωφελήθη δὲ ἐκ τῆς διαμονῆς του ἐν μέσῳ τῶν Τουρκομάνων ὅπως σπουδάσῃ τὰ ἤθη καὶ τὰς γλώσσας αὐτῶν.

Οἱ Τουρκομάνοι εἶναι νομάδες· κατοικοῦσι δ' ἐν σκηναῖς ὧν τὰ καλύμματα ὑποστηρίζονται ὑπὸ ξύλων, στηνομένων εὐκόλως καὶ εὐκόλως ἐπίσης μετακομιζομένων ἐπὶ καμήλων. Μόνη αὐτῶν ἀσχολία εἶναι ἡ λῃστεία, καὶ ποιοῦσι συνεχεῖς ἐπιδρομὰς ἐν τῇ περσικῇ καὶ ἐν τῇ ῥωσσικῇ χώρᾳ, ὁπόθεν ἁρπάζουσι ζῶα, ἔπιπλα καὶ ἄλλα τιμαλφῆ πράγματα, πρὸς δὲ καὶ ἀνθρώπους ἔτι. Καὶ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους ἢ ἀσθενεῖς αἰχμαλώτους, οὓς δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἢ παρ' ὧν δὲν προσδοκῶσι λύτρα, στραγγαλίζουσι, τοὺς δ' ἐπιλοίπους ἀπάγουσιν εἰς δουλείαν. Οἱ ταλαίπωροι οὗτοι φέρουσιν ἀλύσσεις βαρυτάτας, τὴν δὲ νύκτα ὅπως μὴ δραπετεύσωσι προσδένουσιν αὐτοὺς εἰς πάσσαλον διὰ σιδηροῦ κρίκου. Φυλάττουσι δ' αὐτοὺς οὕτως ἐπί τινα χρόνον ὅπως οἱ συγγενεῖς ἢ οἱ φίλοι των κατορθώσωσι νὰ συλλέξωσι τὰ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἀπαιτούμενα λύτρα· τούτου δὲ μὴ γενομένου σύρουσι καὶ πωλοῦσιν αὐτοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Χίβας καὶ τῆς Βοχάρας.

«Τὰ ὦτά μου, γράφει ὁ ἔνδοξος περιηγητὴς, δὲν ἠδύναντο νὰ συνειθίσωσι τὸν κρότον τῶν ἀποτροπαίων ἐκείνων ἀλύσσεων, κρότον ἀπαίσιον, ἀκουόμενον πάντοτε ἀπὸ τὴν σκηνὴν παντὸς Τουρκομάνου κατέχοντος θέσιν τινὰ ἐν τῇ φυλῇ... Δὲν παρήρχετο νὺξ καθ' ἣν πυροβολισμὸς ἐκ τῆς ἀκτῆς νὰ μὴ ἀναγγείλλῃ τὴν ἄφιξιν πειρατικοῦ τινος σκάφους, καταφόρτου ὑπὸ λείας. . . . Ἡ καρδία μου ἐσπαράσσετο πρὸ τῶν φρικτῶν ἐκείνων σκηνῶν· ἀλλ' ὤφειλον νὰ περιβάλλω αὐτὴν διὰ χάλυβος, ὅπως δυνηθῶ νὰ σπουδάσω τὰς ἀξίας τῷ ὄντι σπουδῆς καταπληκτικὰς ἀντιθέσεις ἀρετῆς καὶ κακίας, τυραννίας καὶ φιλανθρωπίας, τιμιότητος ἄκρας καὶ ἀχαλινώτου ληστείας».

Καὶ ἀληθῶς, οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι νομάδες ἦσαν πρὸς τὸν Βάμβερη προσηνεῖς καὶ περιποιητικώτατοι· πανταχοῦ ὁ ψευδοδερβίσης ἐτύγχανεν εἰλικρινεστάτης καὶ γενναιοδώρου φιλοξενίας.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων καθ' ἃς διέμεινεν ἐν Γκαμουστέπε καὶ τοῖς πέριξ ἐγίνοντο ἀδιακόπως χάριν αὐτοῦ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ συμπόσια καὶ πανταχόθεν ἐδέχετο φιλικὰς προσκλήσεις. Εὐτυχῶς δὲ καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἐκεῖνον δὲν διέφυγεν αὐτὸν οὔτε λέξις, οὐδὲ νεῦμα, δυνάμενα νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς καχυπόπτους νομάδας ὑπονοίας περὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρός του.

Τέλος κιρβάνιόν τι ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ διὰ Χίβαν. Ὁ Βάμβερη μετὰ τῶν συνοδοιπόρων αὐτοῦ ἐπορεύθη εἰς τὸν τόπον τῆς γενικῆς συναθροίσεως, εἰς Ἐτρὲκ, ἔνθα εἶναι τὸ στρατόπεδον τῶν Τουρκομάνων. Τὸ χωρίον κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς ὁμωνύμου ποταμίου, ἀπὸ τούτου δὲ καὶ πᾶσα ἡ γείτων χώρα φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἐκεῖ ὑπῆρχε τότε τὸ πρώτιστον κέντρον τῆς ληστείας τοῦ Τουρκεστὰν, καὶ τὸ ὄνομα Ἐτρὲκ μέχρι τοῦ νῦν ἐν ἁπάσῃ τῇ Περσίᾳ ἐπέχει τόπον κατάρας καὶ ἐμποιεῖ φρίκην· καὶ μόνον οἱ ἐξ ὑπερβολικῆς ὀργῆς παραφερόμενοι Πέρσαι ἐπιρρίπτουσι κατ' ἄλλου τὴν κατάραν *Ἐτρὲκ μπιουφτί!* (Νὰ σε σύρουν εἰς τὸ Ἐτρέκ!) Οἱ Ῥῶσσοι ἔθεντο τέρμα εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν καταλαβόντες τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐτρὲκ, παρὰ τὰς διαμαρτυρήσεις τῆς Περσίας, εἰς ἣν ἀνῆκε.

Μεταξὺ τοῦ Ἐτρὲκ καὶ τῆς Χίβας ἐκτείνεται ἔρημος αὐχμηρὰ καὶ ἀμμώδης, σπάνια δέ τινα φρέατα ἐν τῇ ὁδῷ παρέχουσι μόνα εἰς τοὺς ὁδοιπόρους ὕδωρ, ἀλλ' ἐφθαρμένον καὶ ἀηδές. Τὸ κιρβάνιον ὑπέφερε τὰ πάνδεινα μέχρις οὗ διέλθει τὴν ἔρημον ταύτην, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις διετέλει ἀδιαλείπτως ὑπὸ τὸν φόβον ληστρικῶν ἐπιθέσεων.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χίβας ὑπεδέξαντο τοὺς προσκυνητὰς μετ' ἐνδείξεων βαθυτάτου σεβασμοῦ. Συνωθοῦντο κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν, τοῖς προσέφερον ἄρτον καὶ ὀπώρας καὶ προσεφώνουν αὐτοὺς διὰ τοῦ *Ἀμὰν ἐστσὲν γκελτὶν γίζ!* (Καλῶς ὡρίσατε). Ἀλλ' ὁ Βάμβερη καὶ ἐν μέσῳ τοιαύτης ὑποδοχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ συλλογίζηται τοὺς κινδύνους οἵτινες ἀνέμενον αὐτὸν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

«Ἂς φαντασθῇ ἕκαστος, διηγεῖται, εἰς ποίαν κατάστασιν πνεύματος διετέλουν εὑρισκόμενος εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Χίβας. Εἴξευρον ὅτι ὁ χάνης τῆς Χίβας, οὗ ἡ ὠμότης καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς Τουρκομάνους συνετάρασσε, θὰ ἐδείκνυτο πρός με ἀδυσώπητος, ἐὰν τὴν ἐλαχίστην συνελάμβανεν ὑπόνοιαν. Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ ὅτι συνείθιζε νὰ καταδικάζῃ εἰς δουλείαν πάντας τοὺς ὑπόπτους ξένους· πρὸ μικροῦ ἔτι κατεδίκασεν ἰθαγενῆ τινα τοῦ Ἰνδοστὰν, ἀξιοῦντα ὅτι κατάγεται ἐξ ἡγεμόνων, εἰς βαρυτάτας ἐργασίας. Τὰ νεῦρά μου ἦσαν ὑπερβαλλόντως ἠρεθισμένα· ἐν τούτοις φόβος δὲν ἠδύνατο νά με καταλάβῃ προσοικειωθέντα πρὸς τοὺς κινδύνους ἐκ μακρᾶς ἕξεως. Ἀπὸ τριῶν ἤδη μηνῶν διηνεκῶς ἐθεώρουν ἐπικείμενον τὸν βίαιον θάνατον, μὴ ἀγνοῶν ἐν τούτοις ὅτι εἰς ἐπιχειρήσεις οἵα ἡ ἐμὴ, ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι φοβερώτεροι τούτου κίνδυνοι. Διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ τρομάξω, ἐσκεπτόμην μόνον διὰ τίνων μέσων θὰ ἠδυνάμην, ἂν κατηναγκαζόμην ἐκ τῶν περιστάσεων, ν' ἀποσοβήσω τὰς ὑποψίας βαρβάρου τυράννου». Ὁ περιηγητὴς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ κεκρυμμένον ἐν ταῖς πτυχαῖς τοῦ ἐνδύματός του δραστήριον δηλητήριον, ὅπως ἐν ἀνάγκῃ διὰ θανάτου ἀνωδύνου διαφύγῃ τὰς φρικαλέας βασάνους.

Κρίνατε ἂν αἱ τοιαῦται σκέψεις ἔπρεπε νὰ παύσωσιν, ὅταν μόλις ἀφικόμενος εἰς τὸ *κιρβὰν-σεράγι*, ἔνθα καταλύουσι συνήθως οἱ προσκυνηταὶ, εὗρεν ἐκεῖ ἕνα ὑπάλληλον τοῦ χάνη, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ κατάσκοπον τῶν Ῥώσσων. Εὐτυχῶς οἱ σύντροφοί του συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτοῦ τοσούτῳ θερμῶς, ὥστε ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν ν' ἀπομακρύνωσι πᾶσαν ὑποψίαν.

Ὁ Βάμβερη ἦτο ἐφωδιασμένος διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου, φέρων δὲ τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔγγραφον ἐπορεύθη ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ χάνη τῆς Χίβας. Οἱ μουσουλμάνοι πασῶν τῶν ἀσιατικῶν καὶ ἀφρικανικῶν χωρῶν, ἐξαιρουμένων μόνον αἱρετικῶν τινῶν, θεωροῦσι τὸν σουλτάνον ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Μωάμεθ, καὶ συνεπῶς ὡς ἀνώτατον ἀρχηγὸν τοῦ Ἰσλάμ. Δι' ὃ οἱ θεράποντες τῶν ἀνακτόρων ὑπεδέξαντο μετὰ σεβασμοῦ ἄ-

κρου τὸν κάτοχον τοῦ φιρμανίου ψευδοδερβίσην καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν παρὰ τῷ χάνῃ.

«Ἀνύψωσαν τὸ παραπέτασμα, λέγει ὁ Βάμβερη, καὶ εἶδον πρὸ ἐμοῦ τὸν Σεῖδ Μεχεμὲτ Χὰν Παδισαχὶ Χαρὲζμ, ἢ ἐπὶ τὸ πεζότερον τὸν Χάνην τῆς Χίβας, ἐπί τινος ἐπιπέδου προεξοχῆς, στηρίζοντα μὲν τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ προσκεφαλαίου ἐκ μεταξοπτίλου, διὰ τῆς δεξιᾶς δὲ κρατοῦντα χρυσοῦν σκῆπτρον. . . .

»Ἀκολουθῶν κατὰ γράμμα τὴν διαγεγραμένην ἐθιμοτυπίαν, ἀνύψωσα κατ' ἀρχὰς τὰς χεῖρας, τὴν δὲ χειρονομίαν μου ταύτην ἐμιμήθησαν ἀμέσως ὁ χάνης καὶ πάντες οἱ παρόντες· εἶτα ἀπήγγειλα ἐδάφιον τοῦ Κορανίου (*σουρᾶr*). . . . πάντα δὲ ταῦτα ἐπεσφράγισα δι' ἑνὸς *ἀμὴr*, ὅπερ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἐπρόφερα κρατῶν διὰ τῆς χειρὸς τὸ γένειον.

». . . . Ἐπλησίασα καὶ ὁ μονάρχης μοὶ ἔτεινεν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας, ἀνταλλαγέντος δὲ μεταξὺ ἡμῶν τοῦ *μουσαφέχα* (χαιρετισμοῦ παραγγελλομένου ὑπὸ τοῦ Κορανίου), ὠπισθοδρόμησα κατά τινα βήματα, συμπληρωθέντων τῶν ὡρισμένων τύπων».

Ὁ Βάμβερη τοσοῦτον ἐντελῶς ὑπεκρίνετο τὸν δερβίσην, ὥστε οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν συνέλαβεν ὁ χάνης. Εὐχαριστηθεὶς τοὐναντίον ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ, ἐξέφρασε τὴν θέλησιν τοῦ νὰ τὸν φιλοξενήσῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Χίβᾳ διαμονῆς του, καὶ τὸν ἀπέπεμψε διατάξας νὰ δοθῇ αὐτῷ ὡς δῶρον εἷς ὄνος. Οὕτω δὲ ἐξελθόντα τῶν ἀνακτόρων, τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν ὑπεδέξατο ἐπευφημοῦν τὸ πλῆθος.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐ μόνον ἠδύνατο νὰ περιέλθῃ ἀσφαλῶς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ὅπου παρουσιάζετο ἔβλεπεν ἀνθρώπους συνωθουμένους ὅπως ἀσπασθῶσι τὰ καλύπτοντα τὸ σῶμά του ῥάκη· πανταχόθεν ἐκόμιζον αὐτῷ προσφορᾶς, ὥστε κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ τὸ ποσὸν δεκαπέντε φλωρίων· θησαυρὸς πολύτιμος, συντελέσας πρὸς μετρίασιν τῶν σκληρῶν στερήσεων τῆς ὁδοιπορίας του.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἐπορεύετο εἰς τὰ τζαμία, ἔνθα διὰ μακροτάτων συνεζήτει μετὰ τῶν ἱερέων περὶ τῶν ἐπουσιωδεστάτων τύπων τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Ὤφειλε πρὸς τούτοις νὰ δέχηται πολυαρίθμους προσκλήσεις, καὶ ἦτο ὑποχρεωμένος ὅπως μὴ προσβάλῃ τοὺς ξενίζοντας αὐτὸν κατοίκους νὰ γευματίζῃ ἑπτάκις ἢ ὀκτάκις τῆς ἡμέρας.

«Οὐδεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ λέγει ὅτι ἐχόρτασε, διηγεῖται ὁ Βάμβερη, διότι τοῦτο θεωρεῖται σημεῖον τῆς χειρίστης ἀνατροφῆς. Οἱ ἐν προσκυνηταῖς συνάδελφοί μου, χάρις εἰς τὴν ἐξαίρετον αὐτῶν ὄρεξιν, ἐδείκνυντο μᾶλλον ἐμοῦ καλοανατεθραμμένοι. Ἐξεπλησσόμην βλέπων αὐτοὺς καταβροχθίζοντας τοσαύτην ποσότητα πιλαφίου, ὥστε ὑπελόγιζον ὅτι ἕκαστος αὐτῶν θὰ ἔφερεν ἐν τῷ στομάχῳ του μίαν ὀκᾶν ὀρύζης καὶ ἡμίσειαν λίπους, μὴ συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν παρομαρτούντων ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνατολικοῖς συμποσίοις λαχανικῶν καὶ ἄρτου».

Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἁπλοϊκὰς ταύτας σκηνὰς πατριαρχικοῦ βίου, ἔβλεπεν ἀδιαλείπτως φρικαλέα θεάματα, δικαιοῦντα πληρέστατα τὴν ἀπαισίαν φήμην, ἧς ἀπολαύει ὁ ἄγριος τῆς Χίβας μονάρχης. Ἐπὶ ἑκάστης πλατείας πτώματα ἐταλαντεύοντο ἐν ἀγχόναις, κεφαλαὶ δὲ προσφάτως ἀποκοπεῖσαι ἐκόσμουν μορφάζουσαι τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀνακτόρων· ἐν ταῖς τριόδοις ἐθάπτοντο ζῶσαι μέχρι τῶν ὤμων δυστυχεῖς γυναῖκες, ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ ὑπονοίᾳ παραβάσεως τῶν συζυγικῶν καθηκόντων, καὶ ἐλιθοβολοῦντο ὑπὸ τοῦ ὄχλου.

Μίαν ἡμέραν εἶδεν ἔν τινι αὐλῇ τῶν ἀνακτόρων τριακοσίους δεσμώτας, καταδεδικασμένους εἰς θάνατον. «Ἐν ᾧ πολλοὶ τούτων ἐβάδιζον εἴτε πρὸς τὴν ἀγχόνην εἴτε πρὸς τὸ αἱματόφυρτον ἰκρίωμα, ἀφ' οὗ πολλαὶ κεφαλαὶ εἶχον ἤδη πέσει, εἶδον, διηγεῖται, ὀκτὼ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπλουμένους, εἰς ἓν τοῦ δημίου νεῦμα, καὶ δεσμευομένους τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· ἀκολούθως ὁ δήμιος, γονατίζων ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν, ἐβύθιζε τὸν ἀντίχειρα εἰς τὴν κόγχην τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ μὲ τὴν μάχαιράν του ἀπέκοπτε τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, προεκβαλλομένας διὰ τοῦ τρόπου τούτου· μετὰ πᾶσαν δὲ τοιαύτην ἐγχείρισιν ἐσπόγγιζε τὴν μάχαιράν του ἐπὶ τοῦ γενείου τοῦ βασανιζομένου».

Μετά τινας ἡμέρας παρευρέθη εἰς ἐπιθεώρησιν στρατιωτῶν ἐπανερχομένων ἔκ τινος ἐκστρατείας· οἱ στρατιῶται οὗτοι ἔφερον σάκκους, περιέχοντας κεφαλὰς τῶν ὑπ' αὐτῶν φονευθέντων ἐχθρῶν· ἕκαστος δὲ προσήρχετο πρό τινος ἐπὶ τούτῳ ἀξιωματικοῦ, ἐκένου τὸν σάκκον του, ὁ δὲ ἀξιωματικὸς μετρῶν τὰς κεφαλὰς ἐπλήρωνεν ἀνάλογον τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀνταμοιβήν.

Παρὰ τὴν φρίκην ἣν ἐνέπνεον τὰ τοιαῦτα βάρβαρα ἔθιμα καὶ τὰ ἀποτρόπαια θεάματα, ὁ Βάμβερη ἔπρεπεν ἐν τούτοις νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν εὐτυχῆ ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ, ἧς ἔτυχεν ἐν Χίβᾳ. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπεχαιρέτισε τὸν χάνην, ὅστις παρεκάλεσεν αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του νὰ διέλθῃ διὰ τῆς πρωτευούσης. Χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν Χιβαίων ἐπανελάμβανε τὴν ὁδοιπορίαν του «ἔχων ἕνα ῥωμαλέον ὄνον, χρήματα ἀρκετὰ εἰς τὴν ζώνην του, ἐνδύματα πολλὰ καὶ ἀφθόνους ζωοτροφίας· ἐφωδιασμένος ἑνὶ λόγῳ ἄριστα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἐπικινδύνου ταξειδίου του».

Ἀναχωροῦντες τῆς Χίβας ὁ Βάμβερη καὶ οἱ συνοδοιπόροι αὐτοῦ ἔλαβον τὴν πρὸς τὴν Βοχάραν ἄγουσαν. Εἶναι δ' ἡ Βοχάρα μία τῶν μεγίστων καὶ διασημοτάτων πόλεων τοῦ Τουρκεστὰν, καὶ πρωτεύουσα ἰσχυροῦ κράτους.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ, εἶχε καταστῆ γνωστὸν εἰς τὸν περιηγητὴν ὅτι ἐν Βοχάρᾳ θὰ ὁρίστατο πλείονας περιπετείας καὶ θὰ ἀπήντα μείζονας δυσχερείας ἢ ἐν Χίβᾳ· ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐμίρης τῆς Βοχάρας, ἀνὴρ ὠμότατος καὶ αἱμοχαρής, ἦν ἀπηνέστατος διώκτης παντὸς ξένου, φοβούμενος ἐξ ἴσου τὴν ἐπίδρασιν ἀμφοτέρων τῶν κραταιῶν αὐτοῦ γειτόνων, τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ῥώσσων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα ἐκείνην εἶχε καθείρξει ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς πρωτευούσης του τρεῖς δυστυχεῖς Ἰταλοὺς ἀποπειραθέντας νὰ εἰσχωρήσωσι λάθρα ὑπὸ ἄλλο ἔνδυμα εἰς τὴν χώραν του. «Δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζῃς, τῷ ἔλεγον, ὅτι ἡ μανία αὐτοῦ θὰ σεβασθῇ τὸν ἱερόν σου χαρακτῆρα· φαίνεται μισῶν τοὺς Εὐρωπαίους Τούρκους ὅσον καὶ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους, καὶ ἐθανάτωσε πρό τινος ἀξιωματικὸν, ἀπεσταλμένον αὐτῷ παρὰ τοῦ σουλτάνου». Ἀλλὰ τὰ ἀπαίσια ταῦτα προοιωνίσματα ἐλαχίστην ἤσκουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ γενναίου σοφοῦ, ἀπόφασιν ἔχοντος νὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τέλους τὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Χίβας ἀπόστασιν τὸ κιρβάνιον ἔστη πρὸ τοῦ Ὤξου, ὃν διεπέρασεν οὐχὶ ἄνευ δυσκολίας. Ὁ μέγας οὗτος καὶ ἐξαίσιος ποταμὸς, ὁ ἐπισημότερος τοῦ Τουρκεστὰν, ὅπερ διατρέχει καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ἀράλ, εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς ἐγχωρίους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀμοῦ-Δαρία.

Διαπεράσαντες εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, οἱ προσκυνηταὶ ἐβάδισαν κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Σουραχάν. Ἡ πόλις αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ ἀξιοπαρατήρητον, ἐκτὸς ὅτι εἶναι ἡ μεγάλη ἀγορὰ, ἐν ᾗ οἱ Κιργίσιοι ἔρχονται ν' ἀνταλλάξωσι τὰ προϊόντα των μετὰ τῶν ἐμπόρων τῆς Χίβας.

Οἱ Κιργίσιοι εἰσὶ νομάδες καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς λέξεως, διατρέχοντες διαρκῶς τὰς εὐρείας πεδιάδας τοῦ βορείου Τουρκεστάν. Εἰσὶ κτηνοτρόφοι, ἐνίοτε δὲ καὶ γεωργοί, διακρινόμενοι τῶν Τουρκομάνων ἐκ τῶν ἡμέρων αὐτῶν ἠθῶν. Ἡ ἀνάγκη ἣν αἰσθάνονται τῆς κινήσεως, τὸ ἀεικίνητον αὐτῶν, εἰσὶ τοιαῦτα, ὥστε καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Σουραχὰν ἔτι δὲν στέργουσι ν' ἀφιππεύσωσιν· οὕτω δὲ πωληταὶ καὶ ἀγορασταὶ ἱππόται συνομολογοῦσι τὰς συμφωνίας των. Γυνή τις Κιργισία ὥριζεν ὡς ἑξῆς τὸ τοιοῦτον αἴσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπερ φαίνεται ἔμφυτον εἰς τὰ τέκνα ταῦτα τῆς ἐρήμου· «Σὲ βεβαιόνω ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἰδῇ κανεὶς ἡμᾶς, ὡς σᾶς τοὺς *μολλάδες*, νὰ μείνωμεν πολὺν καιρὸν κατὰ συνέχειαν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ νὰ κινῆται, ὡς ὁ ἥλιος, ὡς ἡ σελήνη, ὡς οἱ ἀστέρες, τὰ ὕδατα, ὡς ὅλα τὰ ζῶα, τετράποδα καὶ πτηνὰ, ἄγρια καὶ ἥμερα».

Ἐπί τινας ἔτι ἡμέρας οἱ ταξειδιῶται ὡδοιπόρουν παρὰ τὰς εὐφόρους ὄχθας τοῦ Ὤξου μέχρι τοῦ σημείου, ὁπόθεν ἐκτείνεται ἡ ἔρημος ἡ χωρίζουσα τὸν ποταμὸν τοῦτον ἀπὸ τῆς Βοχάρας. Ἐκεῖ ἔμαθον ὅτι οἱ Τουρκομάνοι Τεκκὲ ἐδῄουν τὴν χώραν, προχωροῦντες μέχρι τῆς ἐρήμου, ὅπου ἐσταμάτων καὶ ἐλῄστευον ὅλα τὰ *κιρβάνια*. Οἱ Τουρκομάνοι ἐκεῖνοι συναριθμοῦνται μεταξὺ τῶν ἀγριωτάτων καὶ θρασυτάτων· τὰ στίφη αὐτῶν κυριαρχοῦσιν ἐπὶ τῶν πρὸς νότον τοῦ Ὤξου πεδιάδων καὶ εἰσχωροῦσι λεηλατοῦντα μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Περσίας. Τρέμοντες ἤκουσαν οἱ προσκυνηταὶ τὴν εἴδησιν ταύτην, πολλοὶ δ' αὐτῶν, ὑπὸ πανικοῦ καταληφθέντες φόβου, ὑπέστρεψαν εἰς Χίβαν. Ὁ Βάμβερη, βλέπων ὅτι διὰ τῆς ὀπισθοδρομήσεως κατεστρέφοντο πᾶσαι αὐτοῦ αἱ ἐλπίδες, κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ πιστοὺς συντρόφους του, τοὺς προσκυνητὰς τῆς Μέκκας, καὶ μετ' αὐτῶν προεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον.

Ἡ μικρὰ συνοδία κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τοὺς Τουρκομάνους, ἀλλὰ τρομερώτεροι κίνδυνοι ἠπείλουν αὐτὴν πανταχόθεν. Πῶς νὰ περιγραφῶσι τὰ δεινὰ τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων, βαδιζόντων νυχθημερὸν ἐπὶ φλογερᾶς ἄμμου, ἐν ᾗ μέχρι γονάτων ἐβυθίζοντο, περικυκλουμένων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ ἀνεμοστροβίλων, ὑφ' ὧν ἐκινδύνευον ν' ἀποπνιγῶσι, βλεπόντων τὴν ἀνεπαρκῆ ποσότητα τοῦ ὕδατός των ἐλαττουμένην ὁσημέραι καὶ ἐπὶ τέλους ἐκλείπουσαν! Ἀπηυδηκότες καὶ ἐξηντλημένοι ἐσύροντο ἐναγωνίως· ἀλλὰ μετὰ ἑξαήμερον πορείαν ἀπώλεσαν τὰς δυνάμεις των, μὴ δυνάμενοι δ' ἐπὶ πλέον νὰ παλαίσωσι πρὸς τὸν θάνατον, ἀνέμενον ἀπέλπιδες αὐτόν. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὑρισκόμενοι ἐσώθησαν ὑπό τινων Περσῶν δούλων, οἵτινες ἰδόντες αὐτοὺς προσέτρεξαν πρὸς βοήθειάν των καὶ τοῖς ἔδωκαν ὕδωρ νὰ πίωσι. Πόσον συγκινητικὴ ἦτο ἡ πρᾶξις τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων δούλων ἐπιδαψιλευόντων φιλανθρώπους βοηθείας καὶ μεριμνώντων περὶ προσκυνητῶν *σουννιτῶν*, δύναται νὰ κρίνῃ ὁ γινώσκων ὁποῖον ἀδιάλλακτον μῖσος χωρίζει τοὺς *σουννίτας* ἀπὸ τῆς φυλῆς αὐτῶν.

Μετά τινας ἡμέρας οἱ ταξειδιῶται ἀφίκοντο εἰς Βοχάραν, τὴν εὐγενῆ Βοχάραν, ὡς ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν οἱ κάτοικοι τοῦ Τουρκεστάν. Ἐκ συμπτώσεως εὐτυχεστάτης ὁ Βάμβερη ὡδηγήθη ὑπό τινος τῶν συνοδοιπόρων του ἐν μεγάλῳ τινὶ σχολείῳ τῆς πόλεως, ἔνθα μετὰ σεβασμοῦ ὑπεδέξαντο τὸν ψευδοδερβίσην καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ καταλύσῃ ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐν Βοχάρᾳ διαμονήν του. Ἔπεσε χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ ἐπὶ τοῦ πρωτίστου κέντρου τοῦ Ἰσλαμικοῦ φανατισμοῦ, οἱ δὲ φιλοξενοῦντες αὐτὸν, οἵτινες οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην συνέλαβον ὑποψίαν περὶ τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρός του, ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ καὶ ἠδύναντο νὰ προστατεύσωσιν αὐτὸν καὶ κατ' αὐτοῦ

ἔτι τοῦ ἐμίρου. Ὁπωσδήποτε ὁ Βάμβερη ἤκουσε μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως ὅτι ὁ ἐμίρης κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔλειπεν ἐκ τῆς πρωτευούσης.

Χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῶν φιλοξενούντων αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐμίρου, ὁ ψευδοδερβίσης ἠδυνήθη νὰ περιεργασθῇ ἀνέτως πάντα τὰ ἀξιοθέατα τῆς Βοχάρας. Περιγράφει δὲ τὴν πόλιν ταύτην ὡς μεγάλην καὶ πληθυσμὸν πολὺν ἔχουσαν, ἀλλ' ἀθλίαν καὶ ἐλεεινήν. Κατοικεῖται δὲ ὑπὸ οὐχὶ εὐαρίθμων Περσῶν, Ἀφγάνων, Ἰουδαίων καὶ Ἰνδῶν, ἀλλὰ τὸ μέγιστον μέρος τῶν Βοχαριωτῶν ἀνήκει εἰς τὴν ταταρικὴν φυλήν.

Ὁ λαὸς καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς ἐν Χίβᾳ, συνωθεῖτο πανταχοῦ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ψευδοδερβίσου, ἐπιδαψιλεύων αὐτῷ δείγματα βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας. Οἱ προΰχοντες κατεφόρτιζον αὐτὸν διὰ προσκλήσεων εἰς γεύματα, οἱ δὲ *μολλάδες* (νομομαθεῖς καὶ πεπαιδευμένοι) προσήρχοντο ὅπως συζητήσωσι μετ' αὐτοῦ περὶ διαφόρων θρησκευτικῶν ζητημάτων. Ἀλλὰ καί τοι τοσοῦτος ἦν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων, τὰ ὄργανα ἐν τούτοις τοῦ ἐμίρου δὲν ἔβλεπον μὲ εὐμενὲς ὄμμα τὴν παρουσίαν ξένου ἐν Βοχάρᾳ. Τούτου ἕνεκα ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως ἀπεφάσισε νὰ προσαγάγῃ τὸν Βάμβερη ἐνώπιον συνεδρίου τῶν σοφωτάτων ἐκ τῶν ἱερωμένων τῆς πρωτευούσης· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος περιηγητὴς τοσαύτην ἐπέδειξεν ἱκανότητα ἐν τῇ ἐξετάσει ἐκείνῃ, ὥστε ἅπαντες οἱ *μολλάδες* ἀνεκήρυξαν ὁμοφώνως αὐτὸν ὡς τὸν ἐνδοξότατον τῶν συναδέλφων των. Ὅπως ὅμως ἐξαφανίσῃ τὰς ὑποψίας τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας, αἵτινες ἐξηκολούθουν ὑφιστάμεναι, ἀνήγγειλεν ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταβῇ εἰς Σαμάρκανδα, ἔνθα περιεμένετο ὁ ἐμίρης.

Μετὰ διαμονὴν εἴκοσι καὶ δύο ἡμερῶν ἐν Βοχάρᾳ, οἱ προσκυνηταὶ διηυθύνθησαν εἰς Σαμάρκανδα, ὅπου μετά τινας ἡμέρας ἔφθασαν ἀνενόχλητοι.

Τὰ Σαμάρκανδα εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἱερὰ πόλις τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς μέσης Ἀσίας. Ἐν ταύτῃ ἐτάφη Τιμοὺρ ὁ μέγας πορθητής, ὁ ἐξαγαγὼν τῆς ἀφανείας τὴν ταταρικὴν φυλὴν καὶ κραταιοτάτην καταστήσας αὐτήν. Ἀλλ' ἡ ἔνδοξος αὕτη πόλις ἀπώλεσε πολὺ τῆς λαμπρότητός της, καὶ μέγα μέρος τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μνημείων μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπίων.

Ἡ πόλις ἐώρταζε, κατὰ τὴν ἄφιξιν τῶν προσκυνητῶν, διότι ἐπανηγυρίζετο μετὰ μεγάλης πομπῆς ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὴν τοῦ ἐμίρου, ἐπιστρέφοντος νικηφόρου ἔκ τινος ἐκστρατείας.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Βάμβερη ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ προσέλθῃ παρὰ τῷ ἐμίρῃ, ὅστις ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ἴδῃ μόνος.

«Ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν ὥραν περιέμενον, διηγεῖται, μὲ εἰσήγαγον ἔν τινι δωματίῳ, ἐν ᾧ εἶδον τὸν ἐμίρην ἀνακεκλιμένον ἐπὶ στρώματος ἐρυθροῦ καὶ περικεκυκλωμένον ὑπὸ πολλῶν χειρογράφων καὶ βιβλίων. Χωρὶς νὰ ταραχθῶ οὐδὲ πρὸς στιγμήν, ἀπήγγειλα σύντομον *σουρᾶν*, ἣν συνώδευσα διὰ τῆς ἐν χρήσει εὐχῆς ὑπὲρ εὐδαιμονίας καὶ μακροημερεύσεως τοῦ κυριάρχου· ἐπισφραγίσας δὲ ταῦτα δι' ἑνὸς *ἀμὴν*, ὅπερ ἐπεῖπε καὶ ὁ ἐμίρης, ἐκαθέσθην πλησίον αὐτοῦ, καί τοι μὴ λαβὼν ποσῶς τὴν ἄδειάν του. Ἡ τολμηρὰ αὕτη, ἀλλὰ σύμφωνος πρὸς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα ὃν ἔλεγον ὅτι φέρω πρᾶξίς μου, οὐδαμῶς ἀπήρεσεν εἰς αὐτόν. Ἀπὸ πολλοῦ δὲ συνειθίσας πλέον νὰ μὴ ἐρυθριῶ, ὑπέσχον μετὰ καθερότητος καὶ τὸ βλέμμα ὅπερ ἀτενῶς προσήλωσεν ἐπ' ἐμοῦ, ὅπως μὲ ἐμβάλῃ εἰς ταραχὴν καὶ σύγχυσιν. . . .

»Εὐθὺς ἀμέσως ὁ ἐμίρης ἠρώτησέ με τότε περὶ πολλῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ταξείδιόν μου καὶ περὶ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν μοὶ παρήγαγον ἡ Βοχάρα καὶ τὰ Σαμάρκανδα. Αἱ παρατηρήσεις μου, ἃς ἀκαταπαύστως ἤρτυον δι' ἐδαφίων τοῦ Κορανίου καὶ διὰ περσικῶν γνωμικῶν, προδιέθεσαν αὐτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ, διότι ἀξιοῖ ὅτι εἶναι λόγιος, καὶ γινώσκει ἄριστα τὴν ἀραβικήν».

Ὁ ἐμίρης τοσοῦτον ἐθέλχθη ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ψευδοδερβίσου, ὥστε πρὸ τοῦ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ν' ἀπέλθῃ διέταξε νὰ τῷ χορηγηθῇ πλήρης ἐνδυμασία καὶ ποσόν τι χρηματικόν, εἰκοσιδύο περίπου φράγκων, πρὸς δὲ προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν ἴδῃ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Βοχάραν.

Ὁ Βάμβερη ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς συνοδοιπόρους αὐτοῦ τὰ κατὰ τὴν ὑποδοχήν, ἧς ἠξιώθη παρὰ τῷ ἐμίρῃ, ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης ἔτι δεξιώσεως δὲν ἐφάνησαν ἐνθαρρηθέντες, ἀλλὰ συνεβούλευσαν αὐτῷ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως τῶν Σαμαρκάνδων καὶ νὰ ἐξέλθῃ τὸ ταχύτερον τῶν ὁρίων τοῦ κράτους· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ μὲν ἔμελλον νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν πορείαν των πρὸς ἄρκτον, ὅπως φθάσωσιν εἰς τὸ σινικὸν Τουρκεστάν, τὴν πατρίδα των, ἐν ᾧ ὁ Βάμβερη ἐσκόπει νὰ μεταβῇ διὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν εἰς Περσίαν, οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι διηυθέτησαν τὰ πάντα διὰ τὴν ταχεῖαν ἀναχώρησιν τοῦ φίλου των, καὶ κατώρθωσαν νὰ συμπεριληφθῇ ἐν κιρβανίῳ προσκυνητῶν, ἀπερχομένων εἰς Μέκκαν.

«Ἦλθε λοιπὸν ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ, διηγεῖται ὁ Βάμβερη. Δὲν ἔχω λόγους ἐπαρκεῖς ὅπως ἐκφράσω πόσον σπαρακτικαὶ ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς ἐκείνης· ἡ θλῖψις ἦν ἴση ἑκατέρωθεν. Ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους μῆνας συνεμερίσθημεν τὰς αὐτὰς στερήσεις, τοὺς αὐτοὺς κινδύνους, τὰς αὐτὰς ἀγωνίας, ζῶντες τὴν αὐτὴν ζωὴν καὶ στενώτερον συνδεόμενοι διὰ τῆς τοιαύτης κοινότητος τῶν φόβων καὶ κόπων, ἢ ἂν ἐπὶ μακρὸν συνεζῶμεν βίον εὐδαίμονα, βίον χαρᾶς καὶ συμποσίων.

»Οἱ ἀγαθοὶ σύντροφοί μου μὲ συνώδευσαν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς πύλης τῆς πόλεως, ὅπου ἀνέμενεν ἡμᾶς ἡ φορτηγὸς ἅμαξα ἣν οἱ νέοι συνοδοιπόροι μου ἐμίσθωσαν ὅπως φέρῃ ἡμᾶς εἰς Κάρχι. Ἔκλαιον ὡς παιδίον, ὅταν, ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὰς ἀγκάλας των, ἔλαβον θέσιν ἐν τῷ βαναύσῳ ἐκείνῳ ὀχήματι. Ἔκλαιον ἐπίσης καὶ οἱ φίλοι μου, καὶ εἶδον αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ —καὶ βλέπω αὐτοὺς ἔτι—, ὀρθίους ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἀνατείνοντας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐπικαλουμένους τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἀλλὰχ εἰς τὸ μακρινὸν ταξείδιόν μου».

Ἀληθῶς δὲ ἡ ἀδιάσειστος πίστις τῶν φίλων του εἰς αὐτὸν καὶ ἡ θερμὴ των ἀφοσίωσις, ἐξίσου πρὸς τὸ θάρρος καὶ τὰς γνώσεις αὐτοῦ, συνετέλεσαν νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι οὐδεὶς Εὐρωπαῖος πρὸ αὐτοῦ κατώρθωσε· νὰ ἴδῃ τὴν Χίβαν καὶ τὴν Βοχάραν καὶ ἔτι πρός, ν' ἀψηφήσῃ εἰς τὰ ἄντρα των αὐτὰ τοὺς δύο ἐκεῖ ἄρχοντας τυράννους.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ Σαμαρκάνδων ἀναχώρησίν των, οἱ ταξειδιῶται ἔφθασαν εἰς Κάρχι· εἶναι δὲ αὕτη ἡ δευτερεύουσα πόλις τοῦ χανάτου τῆς Βοχάρας, κειμένη ἐπὶ θέσεως σπουδαίας. Ἐκεῖθεν, ἑνωθέντες μεθ' ἑνὸς κιρβανίου, διευθύνθησαν εἰς Ἐρὰτ, πρωτεύουσαν μιᾶς τοπαρχίας τοῦ Ἀφγανιστάν.

Οὐδὲν σπουδαῖον συμβεβηκὸς συνέβη κατὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο. Ἐν τούτοις ἐν Ἐράτ, ἐν τῷ τέρματι σχεδὸν τῆς περιηγήσεώς του, ὁ Βάμβερη ἐκινδύνευσε ν' ἀνακαλυφθῇ. Ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως ἦν υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Καβοὺλ, γνωρίσας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πατρός του πολλοὺς Ἄγγλους. Ὅταν ὁ περιηγητὴς παρέστη ἐνώπιόν του καὶ ὑποκρινόμενος πάντοτε τὸν δερβίσην, ἤρξατο ἐκφέρων εὐχὴν, ὁ νέος ἡγεμὼν ἠγέρθη ἀποτόμως τοῦ θρόνου καὶ ἀνέκραξε δακτυλοδεικτῶν αὐτόν· «Μὰ τὸν Ἀλλὰχ ὁρκίζομαι πῶς εἶσαι Ἄγγλος!» Εἶτα δ' ὁρμήσας πρὸς αὐτὸν καὶ κροτῶν περιχαρὴς τὰς χεῖρας, προσέθηκεν· «Ὁμολόγησέ το· δὲν εἶσαι Ἄγγλος μετημφιεσμένος;» Ὁ νέος ἡγεμὼν δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ θὰ συνεχώρει ἀναμφιβόλως τὸν περιηγητὴν διὰ τὴν μεταμφίεσίν του, ἀλλὰ τοιαύτη ἀποκάλυψις ἠδύνατο νὰ ἐξεγείρῃ κατ' αὐτοῦ τὴν λύσσαν τοῦ φανατικοῦ ὄχλου καὶ τῶν νέων συντρόφων του. Χωρὶς λοιπὸν νὰ ταραχθῇ ποσῶς, ὁ Βάμβερη ἀπεκρίθη· «Ἀρκεῖ πλέον. Γνωρίζεις τὸ γνωμικόν: *Ὅστις ἔστω καὶ ἀστεϊζόμενος ἀποκαλεῖ ἄπιστον ἀληθῆ μουσουλμάνον εἶναι αὐτὸς ἄπιστος.* Δός μοι μᾶλλον κάτι τι εἰς ἀμοιβὴν τῆς φατιχᾶς μου (εὐλογίας), ὅπως δυνηθῶ νὰ ἐξακολουθήσω τὸν δρόμον μου». Ὁ ἡγεμὼν συγκεχυμένος τῷ ἐζήτησε συγγνώμην καὶ τῷ ἔδωσε δῶρόν τι ὅταν ἀπῆλθε.

Τὴν 28 νοεμβρίου 1863 ὁ Βάμβερη ἀφίκετο ἐν Μεχὲδ, πρωτευούσῃ περσικῆς τινος ἐπαρχίας, καὶ ἀπεξεδύθη τὸ πρῶτον τὸ ἔνδυμα ὅπερ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ἔφερε καθημερινῶς. Οὕτω δὲ συνετέλεσεν ἔργον θαυμάσιον, ὅπερ ἄδηλον ἂν ἕτερός τις ἠδύνατο αἰσίως νὰ φέρῃ εἰς πέρας· ἐπὶ ἔτος σχεδὸν ὁλόκληρον ὑπεκρίνατο τὸν δερβίσην παρὰ λαῷ φανατικωτάτῳ καὶ καχυπόπτῳ, ὑπὸ φρικαλέων κινδύνων ἀπειλούμενος, οὐδέποτε προδοθεὶς διὰ λέξεώς τινος ἢ χειρονομίας, οὐδ' ἀποθαρρυνθείς ποτε κατ' ἐλάχιστον.

Ἦν ὁ πρῶτος, ὁ μόνος Εὐρωπαῖος ὁ ἰδὼν τὴν Χίβαν, τὴν Βοχάραν καὶ τὰ Σαμάρκανδα καὶ ἀντιμετωπίσας τοὺς δύο ἐπιφόβους κυριάρχας τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐπέπρωτο αὐτῷ νὰ παραστῇ καὶ ὁ τελευταῖος θεατὴς ἐποχῆς βαρβαρότητος καὶ θηριωδίας, ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐπικρατησάσης, ἀποτόμως δὲ ἐκλιπούσης διὰ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συντελεσθείσης ῥωσσικῆς κατοχῆς.

Κατὰ τὸ γαλλικόν. Ν.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΥ

Ἡ τέχνη τοῦ ὀδοντοϊατροῦ, λέγει ἡ *Βρεττανικὴ ἐξέτασις*, εἶνε ἀρχαιοτάτη. Ἡ χρύσωσις τῶν ἐν μέρει ἐρθαρμένων ὀδόντων ἦτο γνωστὴ καὶ καθ' οὓς χρόνους ᾠκοδομοῦντο αἱ πυραμίδες. Αἱ αἰγυπτιακαὶ μωμίαι τὸ ἀποδεικνύουσι. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν τεχνητῶν ὀδόντων.

Κατὰ τὰς ἡμέρας μας οἱ Ἀμερικανοὶ πλειότερον παντὸς ἄλλου ἔθνους προήγαγον τὴν τέχνην ταύτην. Τίς ἤθελε πιστεύσει ὅτι μόνον τὸ δημόσιον ταμεῖον εἰσπράττει ἐτησίως 1,500,000 δραχμῶν ἐκ τῆς ἐκεῖ γενομένης κατασκευῆς τεχνητῶν ὀδόντων; Καὶ ὅμως περὶ τούτου μᾶς βεβαιοῖ ἀμερικανική τις ἐπιστημονικὴ ἐφημερίς. Ἐν Ἀμερικῇ φαίνεται ὅτι ἐφευρέθησαν οἱ ἐξ ὀρυκτῶν τεχνουργούμενοι ψευδεῖς ὀδόντες. Ἡ ῥηθεῖσα ἐφημερὶς ποιεῖ γνωστὰ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα αὐτῶν καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς κατασκευῆς. Οἱ μᾶλλον ἐν χρήσει τῶν τοιούτων ὀδόντων εἶνε ἐξ ἀγρολίθου (φελσπὰθ), ἐκ χαλαζίου λίθου (στουρναρόπετρα) ἢ ἐκ καολίνης γῆς, οἵτινες περιβάλλονται διὰ σμάλτου. Τῇ βοηθείᾳ δὲ μεταλλικῶν ὀξειδίων λαμβάνουσιν οἱ τοιοῦτοι τεχνητοὶ ὀδόντες ἰδιαίτερα χρώματα. Τὸ ὀξείδιον τοῦ ἀργύρου π.χ. δίδει χροιὰν ἀχύρου ἢ ἀνοικτοῦ λεμονίου, τὸ ὀξείδιον τοῦ σιδήρου δίδει χροιὰν βαθυτέραν, τὸ κοβάλτιον παρέχει τὰς κυανᾶς ἀποχρώσεις, τὸ οὐράνιον τὰς κιτρίνας, κλ. Ἐνίοτε καὶ διὰ χρωστῆρος χρωματίζονται οἱ ὀδόντες, συχνότερον ὅμως χρωματίζεται ἡ μάζα ἐξ ἧς θ' ἀποτελεσθῶσιν οἱ ὀδόντες, πρὸ τοῦ αὕτη λάβῃ τὸ τοιοῦτον σχῆμα. Ἀκολουθοῦσι πολλαὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ φρίξιμον, τὸ καθάρισμα κλ., αἵτινες καθιστῶσι τῷ ὄντι πολύπλοκον τὸν κλάδον τοῦτον ἱκανῆς παραδόξου βιομηχανίας.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ.

30.—Διατί ὅλα τὰ νέφη δὲν ἀνέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ;

Διότι ἄλλα μὲν εἶναι πυκνότερα, ἄλλα δὲ ἀραιότερα. Ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι πυκνοτέρα εἰς τὰ κατώτερα στρώματα διότι τὰ ἀνώτερα πιέζουσιν αὐτά. Τὰ νέφη ὅθεν ἐφ' ὅσον εἶναι ἀραιότερα ἐπὶ τοσοῦτον ἀνέρχονται, μέχρις ὅτου φθάσωσιν εἰς ἰσόπυκνα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἐκεῖ ἵστανται. Πυκνούμενα τοὐναντίον καταπίπτουσιν.

ΕΙΣ ΛΕΥΚΩΜΑ ΝΕΑΣ ΦΙΛΗΣ

Εἰς τοῦ κόσμου τὴν πορείαν ἀπαυδήσας ὁδοιπόρος,
πρὶν ὁ ἥλιός μου δύσῃ ζητῶ σκέπην νὰ καθήσω.
Μεθ' ἱδρῶτος ἀναβαίνω τῆς ζωῆς τὸ ξηρὸν ὄρος,
καὶ μετὰ δακρύων βλέπω τὰς κοιλάδας του ὀπίσω.
Μὴ θαυμάζῃς ἂν ἀκόμη πρὶν ἡ κόμη μου ἀσπρίσῃ
ἡ φωνή μου νουθεσίας λευκοῦ γέροντος σοὶ δίδῃ·
πολλὰ ἔπαθα καὶ εἶδα εἰς τὸ σύντομον ταξείδι,
κ' εἰς τοῦ μνήματός μου τώρα κάθημαι τὸ κυπαρίσσι·
τὴν νεότητά μου κλαίω εἰς τὸν ἀνοικτόν μου λάκκον,
καὶ παθῶν καὶ πείρας φέρω βαρυφορτωμένον σάκκον.
Μ' ἐλαφρὸν πετᾷς τὸν πόδα εἰς τῆς γῆς τοὺς παραδείσους,
καὶ μακράν σου εἶν' ἡ λύπη, καὶ τὸ γῆρας, καὶ ὁ τάφος·
παίζεις μ' αὔρας καὶ ζεφύρους, φορεῖς ῥόδα καὶ ναρκίσσους,
καὶ ἀμέριμνος κοιμᾶσαι εἰς τοῦ βίου μας τὸ σκάφος.
Τρέχε τὸν τερπνόν σου δρόμον, πλὴν μὲ προσοχὴν προχώρει.
Ῥόδον εἶν' ἡ εὐτυχία, ὡς τὰ ῥόδα πλὴν κεντρόνει·
καὶ ὁ στολισμένος κόσμος ποῦ τὰ βλέμματα θαμβόνει,
εἶν' ἀπατεὼν πανοῦργος μὲ λαμπρὸν ἐπανωφόρι.
Ὅλα φεύγουσι, καὶ μόνη λεπτὴ μνήμη των μᾶς μένει·
ἡ νεότης μας γηράσκει, ἐξατμίζεται τὸ πνεῦμα,
ἡ ἡμέρα νυκτοδύει, γύνεται τὸ ὀγρὸν βεῦμα,
καὶ μαραίνεται τὸ ἄνθος, καὶ ὁ ἄνθρωπος πεθαίνει.
Μὴ προσέξῃς εἰς τοὺς τόνους ποῦ τὰ ὦτα ἐξιππάζουν,
καὶ τὰ χείλη μὴ ἐγγίσῃς εἰς τὸ μέλι τῶν κολάκων·
εἰς τ' ἀθῶα βήματά σου ὁποσκάπτουν κρυπτὸν λάκκον,
καὶ μὲ ἄνθη τὸν σκεπάζουν.
Μὴ πιστεύῃς τῶν ἀνθρώπων τὸ πανοῦργον αὐτὸ γένος·
εἰς τὰ χείλη τῆς φιλίας μειδιᾷ ἡ δολιότης·
εἰς τῶν καρδιῶν τὰ βάθη εἶν' ὁ φθόνος φωλευμένος·
ὑπερόπτου φιλαυτίας εἶν' ὁ ἔρως συνωμότης.
Ἄνθος ἀρτιανοιγμένον, ὦ! φοβοῦ, φοβοῦ τὰ σμήνη
ὅσα πέριξ σου πετῶσι, καθὼς μέλισσαι εἰς ἄνθη.
Εἶδα ῥόδον κ' εὐωδίας καὶ ἀρώματα νὰ γύνῃ,
ἀπὸ μέλισσαν πλὴν μόλις ἐκεντήθη κ' ἐμαράνθη.
Μ' ἀρετὴν θωρακισμένην τὴν καρδίαν πάντα ἔχε·
ἀφημέν' εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ συντρόφου τῆς ζωῆς σου,
χωρὶς ἢ παθῶν ἢ φόβων εὐτυχῆς μαζῇ του τρέχε
τῆς ζωῆς τὸν τραχὺν δρόμον εἰς τὸ χείλος τῆς ἀβύσσου.
Καὶ ἂν σύννεφα μακρόθεν σοὶ μαντεύουν τρικυμίαν,
καὶ ἂν ἄδικ' ἀγριεύσῃ ἐναντίον σου ἡ τύχη,
εἰς τὰς συμβουλὰς ποῦ δίδουν οἱ ἀσκητικοί μου στίχοι
κ' εἰς τὴν ἄβολον ψυχήν σου θὰ εὑρίσκῃς εὐτυχίαν.[1]

Ὅτε ἐν ἀρχῇ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ στρατοῦ φοβεροῦ, ὁ μέγας τῆς Ἀσίας βασιλεὺς Ξέρξης, ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτόν, ἔτι περὶ Θεσσαλίαν διατρίβοντα, Ἀρκάδες τινὲς, τοὺς ὁποίους ἠρώτησαν οἱ περὶ τὸν Ξέρξην, τί πράττουσιν οἱ Ἕλληνες· αὐτοὶ δ' ἀπήντησαν, ὅτι ὀλύμπια ἄγουσι καὶ θεωροῦσιν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν· πάλιν δὲ οἱ ξένοι ἠρώτησαν, καὶ τί εἶναι τὸ ἄθλον περὶ οὗ ἀγωνίζονται; οἱ δὲ αὐτόμολοι ἀπεκρίθησαν, ἐλαίας στέφανος. Τότε εἷς τῶν περὶ τὸν βασιλέα, ἀκούσας ὅτι τὸ ἄθλον εἶναι στέφανος, καὶ ὄχι χρήματα, ἐστράφη πρὸς Μαρδόνιον, τὸν κύριον τοῦ πολέμου αἴτιον, καὶ «Παπαῖ, Μαρδόνιε, ἀνέκραξε, ποίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς!»[1]

1. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἔχομεν δύο τάξεις ἀνθρώπων εἰς τὴν κοινωνίαν, τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς μαγείρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκεῖνοι μὲν καταγίνονται ἀδιακόπως εἰς τὸ νὰ διαφυλάττωσι τὴν ὑγείαν μας, οὗτοι δὲ εἰς τὸ νὰ τὴν καταστρέφωσι, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι οἱ τελευταῖοι εἶνε πλέον βέβαιοι περὶ τοῦ ἀποτελέσματός των παρὰ οἱ πρῶτοι. (Diderot.)

*** Ἔσο εὐμενὴς ἀείποτε καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις· δύνασαι δὲ νὰ ἦσαι τοιοῦτος, ἂν καθ' ἣν στιγμὴν ὀργίζεσαι ἐναντίον τινὸς, ἀνακαλῇς ἐν τῇ μνήμῃ σου τὰς καλὰς ἰδιότητας, δι' ὧν ἀπολαύει αὐτὸς τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς φιλίας τῶν ἄλλων· διότι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὸ μέρος αὐτοῦ τὸ λόγου ἄξιον. (Zschokke.)

*** Χορήγησον τὴν φιλοξενίαν καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν σου· τὸ δένδρον δὲν ἀρνεῖται τὴν σκιάν του οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν ξυλοκόπον.

*** Ὁμίλει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου πρὸς τὸν φίλον σου, πρὸς τὴν σύζυγόν σου, πρὸς τὰ τέκνα σου· ὁμίλει πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν προσωπικῶς ἐνδιαφερόντων αὐτούς, ἢ ἐνδιαφερόντων ὅλον τὸν κόσμον.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Διατήρησις τοῦ ζωμοῦ τοῦ κρέατος.

Αἱ οἰκογένειαι εὑρίσκονται πολλάκις τὸ θέρος πολὺ στενοχωρημέναι μὴ δυνάμεναι νὰ διατηρήσωσι τὸν ζωμὸν τοῦ κρέατος ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ θάλπους. Τὸ μέσον, δι' οὗ δύνανται νὰ ἐμποδίσωσι τὴν σῆψιν αὐτοῦ ἢ τὴν ἀνούσιον γεῦσιν, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ, ὅταν διατηρῆται εἰς δροσερὰ ὑπόγεια, εἶναι ἡ χρῆσις μικροῦ τινος τεμαχίου ξυλάνθρακος καλῶς κεκαυμένου· τὸ τεμάχιον τοῦ ἄνθρακος πλύνεται πρῶτον καθαρῶς δι' ἁπλοῦ ὕδατος, ἔπειτα ἐμβάλλεται εἰς τὸν ζωμὸν, τοῦ ὁποίου ἐμποδίζει τὴν σῆψιν. Ἐμποδίζεται προσέτι ἡ σῆψις τοῦ ζωμοῦ τοῦ κρέατος ἂν τὸ πρωὶ καὶ τὴν ἑσπέραν θερμαίνηται μέχρι ζέσεως· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τόσον κατάλληλον καὶ ἀξιοσύστατον ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἔποψιν.[2]

1. Ἱστορ. τοῦ ἑλλ. ἔθν., ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου.
2. Γαμέτον ἐπιστ. γνώσεως, ὑπὸ Α. Κωνσταντινίδου.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 4.